

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra slavistiky

Sekce polské filologie

studijní rok 2014/2015

**KNIŽNÍ INFRASTRUKTURA VE FRANCII, POLSKU A ČESKÉ
REPUBLICE PO ROCE 2000**

Book Infrastructure in France, Poland and Czech Republic after 2000

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Iva Žůrková, obor polská a francouzská filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou literaturu a citace, které v ní jsou použity.

V Olomouci dne 15. dubna 2015

Děkuji Mgr. Janu Jenišтови, Ph.D. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. KNIŽNÍ TRH	8
1.1 KNIŽNÍ TRH VE SVĚTĚ	8
1.1.1 Specifika knižního trhu	8
1.1.2 Trendy knižního trhu po roce 2000.....	12
1.2 KNIŽNÍ TRH V POLSKU	13
1.2.1 Knižní trh v Polsku do roku 2000.....	13
1.2.2 Tendence, vlivy a současný vývoj.....	15
1.3. KNIŽNÍ TRH V ČR.....	16
1.3.1. Knižní trh v ČR do roku 2000	16
1.3.2. Knižní trh v ČR po roce 2000	19
1.3.3. Knižní trh v ČR po roce 2000 podle SČKN.....	20
2. PŘEKLADY	22
2.1. POLSKÁ LITERATURA V ČESKÉ REPUBLICE A VE FRANCII	22
2.1.1. POLSKÁ LITERATURA V ČESKÉ REPUBLICE PO ROCE 2000	22
2.1.2. POLSKÁ LITERATURA VE FRANCII PO ROCE 2000.....	24
2.1.3 POROVNÁNÍ	25
2.2. ČESKÁ LITERATURA V POLSKU A VE FRANCII	26
2.2.1. ČESKÁ LITERA V POLSKU PO ROCE 2000	26
2.2.2. ČESKÁ LITERATURA VE FRANCII PO ROCE 2000	29
2.2.3 POROVNÁNÍ	30
3. FENOMÉNY V PŘEKladU.....	32
3.1. FANTASY	32
3.1.1. FANTASTIKA A FANTASY.....	33
3.1.2. O FANTASY	35
3.1.2.1. Definice fantasy.....	35
3.1.2.2. Tradiční versus moderní.....	36
3.1.2.3. Vývoj fantasy	37
3.1.2. FANTASY V ČR.....	38
3.1.2.1. Česká fantasy.....	38
3.1.2.2. Vliv světové fantasy.....	41
3.1.2.3. Polská fantastika v ČR	42

3.1.2.4. Česká fantastika v Polsku	44
3.2. REPORTÁŽNÍ STYL.....	45
3.2.1. Reportáž	45
3.2.2. Historie polské reportáže	46
3.2.3. Polská škola reportáže	46
3.2.4. Kapuściński, Szczygieł, Krall.....	47
3.3. DALŠÍ VÝZNAMNÉ PŘEKLADY	49
3.3.1. ČESKÁ REALITA	49
3.3.1.1. Hrabal, Topol, Viewegh	49
3.3.2. KLASIKOVÉ.....	51
3.3.2.1. Sienkiewicz	51
3.3.2.2. Hašek.....	52
ZÁVĚR	54
SEZNAM PŘÍLOH.....	57
BIBLIOGRAFIE	58
SUMMARY	61
STRESZCZENIE.....	61
ANOTACE.....	62

ÚVOD

V této práci bych se chtěla zaměřit na charakteristiku, vývoj a vzájemné vztahy knižních trhů v České republice a Polské republice s přihlédnutím k překladatelským a vydavatelským aktivitám v oblasti české a polské literatury na knižním trhu Francie. V oblasti literární výměny je sledováno období po roce 2000.

Pro vývoj a podobu knižního trhu bývalých socialistických zemí je však podstatné transformační období po změně politického systému. Proto sleduji transformaci knižních trhů po celé toto období, tedy už od konce osmdesátých let.

Po úvodní charakteristice vývoje knižní infrastruktury se tato práce soustřeďuje zejména na literární výměnu, tedy na překladatelské a nakladatelské aktivity mezi oběma literaturami. V nástinu je zde sledována i přítomnost obou literatur na trhu francouzském, což skýtá zajímavou možnost srovnání a pozorování rozdílů v překladatelských aktivitách mezi trhy geograficky i kulturně blízkými a trhem velkým, avšak vzdálenějším v obou ohledech. Cílem této práce je tedy zjistit, co se z jednotlivých jazyků (čeština, polština, francouzština) překládá a co je ve zmiňovaných zemích populární, dále pak charakterizovat nejvýraznější fenomény vypozerované v literární výměně ve sledovaném období.

První část této práce tedy obsahuje základní informace o knižním trhu v České republice a Polsku, o jeho minulosti, transformaci, vývoji a problémech i současném stavu a tendencích. V obou těchto zemích nastal i na knižním trhu zlom po roce 1989, kdy došlo ke změně politického systému. Změna zahrnující nové podmínky ekonomické, zánik cenzury a otevření knižního trhu světu se okamžitě odrazila ve všech parametrech knižního trhu, tedy i v překládané literatuře. Najednou existuje možnost překládat zahraniční autory, kteří byli do té doby zakázáni nebo cenzurovaní. V opačném směru se objevuje z ciziny zájem o domácí autory samizdatové, kteří do té doby v zahraničí publikovat nemohli. Samozřejmě se nejvíce překládají knihy z a do angličtiny, zintenzívnila se však překladatelská aktivita i z dalších jazyků – německého, francouzského a španělského.

V další části jsem zkoumala konkrétní situaci mezi polštinou, francouzštinou a češtinou, tedy statistické údaje, žánrovou skladbu a zastoupení literárních děl a autorů v literární výměně. V databázích národních knihoven jsem hledala beletrii, která byla z jednotlivých jazyků přeložena do zbývajících dvou - z češtiny do polštiny a francouzštiny, z polštiny do češtiny a francouzštiny. Nevěnovala jsem tedy pozornost

francouzské beletrii, protože se jedná o enormní množství – zatímco z polštiny se celkově přeložilo do stovky beletristických titulů za celé zkoumané období, z francouzštiny do polštiny se průměrně překládá kolem šedesáti titulů ročně, tedy mnohonásobně více. Francouzská literatura je tedy ve vztahu k národním literaturám české a polské v pozici části literatury světové a její import má zcela jinou charakteristiku než kulturní výměna mezi menšími trhy a jejich export v opačném směru. Francie zde tedy skýtá pouze srovnání umožňující pozorovat rozdíl v literární výměně mezi blízkými knižními trhy a jejich schopností proniknout na jeden z velkých trhů s parametry světovosti. Příslušné seznamy titulů jsou k nahlédnutí v příloze na CD.

Po vytvoření seznamů jsem přistoupila k výzkumu, ve kterém jsem chtěla zjistit, jaké tituly a jací autoři jsou v současnosti v druhé zemi nejvydávanější, nejpopulárnější a dále blíže charakterizovat nejvýraznější fenomény vysledované v ediční výměně. Vzhledem k faktu, že nejvýraznějším fenoménem v ediční výměně mezi polským a českým knižním trhem je žánr fantasy, je kapitola věnovaná tomuto žánru nejobsáhlejší. V některých bodech odkazuji na svou bakalářskou práci, ve které je toto téma rovněž zastoupeno. Vedle fantasy jsem uvedla reportáž, žánr v Česku i ve Francii většinou nepřekračující rámec žurnalistiky, v Polsku však povýšený na reportážní literaturu na pomezí publicistického a uměleckého stylu a dosahující čtenářského úspěchu v Česku i ve Francii.

Fantasy i polská reportáž jsou světově známé pojmy, žánry výrazně zastoupené v literární výměně. Překládána a vydávána je však pochopitelně i literatura jiných žánrů. Nechybí v ní ani klasikové české a polské literatury – reedice jejich děl se objevují stále znovu na všech sledovaných trzích. Čtvrtou skupinu tvoří novější autoři jiných než jmenovaných žánrů, kteří si získali pozornost zahraničních vydavatelů a čtenářů v posledních desetiletích. Příkladem může být trojice českých autorů – Hrabal, Viewegh, Topol, kteří svým osobitým stylem okouzlují i zahraniční čtenáře a v Polsku patří k nejpopulárnějším českým spisovatelům.

Z rozboru literární výměny mezi Českou republikou a Polskou republikou a exportu z obou literatur na trh francouzský vyplývá, že literární výměna mezi oběma jazykově, geograficky i kulturně blízkými zeměmi je stále nadstandardní, i když její žánrová skladba se mění.

1. KNIŽNÍ TRH

1.1 KNIŽNÍ TRH VE SVĚTĚ

1.1.1 Specifika knižního trhu

Vynález knihtisku způsobil, že kniha je už pět století obecně dostupným zbožím. Ovšem zbožím velmi specifickým. Tištěná kniha je prvním médiem umožňujícím ve velkém měřítku uložit, uchovávat a šířit informace. Právě informace jsou tím, co dává knize její hodnotu - informace jsou artiklem knižního trhu. Už tím je dáno, že knižní trh se nepochybně liší od jiného. Kromě samotných aktérů – vydavatele a čtenáře se totiž šířené informace dotýkají nejrozličnějšími způsoby i mnoha dalších zájmových skupin, které usilují o šíření určitého druhu informací, nebo naopak o jeho omezení. Knižní trh tedy nutně ovlivňuje nejrozličnější zájmy (politické, kulturní, vědecké atd.), které s ním nesouvisí přímo, mohou jej však ovlivňovat a měnit někdy i zásadním způsobem.

Tištěný text má totiž přímou souvislost s ideou svobody slova, tak zásadní pro demokracii. Chování politického režimu ke svobodě slova (tedy i ke knize a knižnímu trhu) je pak jedním z přímých ukazatelů demokracie. Právě z tohoto důvodu osvobodil britský parlament už v 19. století tiskoviny od jakékoliv daňové zátěže. Svobodu slova tak jednoznačně nadřadil ekonomickým zřetelům. Což bohužel nelze říci o České republice posledních let, jak doložím v části zabývající se českým knižním trhem.

V komunistických zemích ovšem knižní „trh“ prakticky neexistoval. O vydání a nákladu jednotlivých titulů nerozhodoval zájem čtenáře, tedy poptávka, nýbrž cenzori a jiné politické orgány, případně přímo ředitelé státních nakladatelství dosazení jako ideologický dohled. Takto deformovaný trh se tedy nutně musel velmi lišit od trhu v zemích kapitalistických. Důsledky této dlouhodobé deformace knižního trhu najdeme v Polsku a České republice, i když ne zcela identické, protože i v obou těchto zemích se knižní trh po pádu komunismu vyvíjel různě (z důvodů, o kterých se zmíním dále).

Politická (ideologická) manipulace informací však není zdaleka jediný faktor, který podobu knižního trhu ovlivňuje.

Knižní trh je definován Českou terminologickou databází z oblasti knihovnictví a informační vědy jako „trh, na kterém se obchoduje s knihami a dalšími druhy

dokumentů. Základními subjekty působícími na knižním trhu jsou vydavatelství, knižní distributoři, knižní velkoobchod a knihkupectví.¹

Jak uvádí Müllerová ve své publikaci *Knižní Marketing*, „knižní trh má významné postavení v rámci každého státu, protože podporuje a rozvíjí jeho národní kulturu“.² Z tohoto důvodu se v rámci kulturní politiky vlád jednotlivých států dostává knižnímu trhu různých druhů podpory, které mají stimulovat rozvoj žádoucích segmentů knižního trhu.

V různých zemích se ovšem tato státní pomoc knižnímu trhu liší, podle toho, jaký význam připisuje vláda knize, distribuci informací a kultuře obecně. Ne všude je například snižené poštovné na knihy (např. v USA ano, bylo však i v socialistickém Československu). Podobně se liší daňová sazba. Většina vyspělých zemí má pro knihy sníženou nebo dokonce nulovou (Velká Británie) daň z přidané hodnoty. DPH pro knihy byla nedávno v České republice snížena na 15% (z jednotné sazby 19% a později dokonce 24%). ČR se ovšem i po tomto snížení řadí mezi země EU s nejvyšší DPH a její vlády tak vyjadřují svůj nezájem o stimulaci národního knižního trhu a kultury vůbec. Vyšší DPH má pouze Dánsko (25%), které ovšem stimuluje svůj národní knižní trh bohatým dotačním systémem, dává tedy přednost jiné formě jeho podpory. Ve většině zemí EU se DPH pohybuje mezi 2-10%, ve Francii je to 5,5% v Polsku 5% atd.

Další formou pomoci bývají autorská stipendia, literární ceny, dotace vybraných segmentů (například učebnic) atp. Ministerstvo kultury, ministerstvo školství či evropské fondy přispívají k rozvoji knižního trhu a finančními granty a dotacemi pomáhají při vydávání knih (jak doma, tak v zahraničí při vydávání překladů) nebo při podpoře škol a knihoven. Velmi známá je i akce pocházející původně z Finska „Finsko čte dětem“ (v ČR pod názvem „Celé Česko čte dětem“), která má za cíl podpořit růst nové čtenářské generace.³

Knižní trh je trhem velice různorodým. Je to samozřejmě určeno už tím, že do knižního trhu se řadí nejen knihy, ale také noty nebo mapy. Dalším faktorem je např. žánr. Právě na různých ekonomických parametrech jednotlivých žánrů můžeme vidět rozmanitost zákonitostí, kterými se tento specifický trh řídí, Jinak funguje při prodeji beletrie (výrazné rozdíly jsou však i v rámci jednotlivých jejích žánrů a třeba mezi

¹http://aleph.nkp.cz/F/41VVDAUTCK23Q2B4D4F5GLSKCY2LTLQNCQRLH4IT11BH6FDMFS-17644?func=find-acc&acc_sequence=000002850, cit. 13.4.2015.

²MÜLLEROVÁ, L., *Knižní marketing*, Olomouc 2013, str. 78.

³MÜLLEROVÁ, L., *Knižní marketing*, Olomouc 2013, str. 78.

prózou a poezií) a jinak při prodeji školních učebnic. Vladimír Pistorius tuto problematiku znázornil krátkým, ale výstižným grafem:

jiný žánr → jiná distribuce → jiný trh → jiné ceny → jiná ekonomika⁴

Typickým projevem odlišnosti knižního trhu od jiných trhů je také jeho závislost na jazyce. Jazyková bariéra tu má zásadní význam, protože knižní produkci lze jen velmi omezeně exportovat do prostředí jiného jazykového okruhu. Přitom velikost odbytiště má zcela podstatný vliv na ekonomiku jednotlivých knižních titulů i celé nakladatelské činnosti. Čím větší je jazykový okruh (a tedy odbytiště), tím výnosnější je nakladatelská činnost a tím víc titulů může vycházet. V případě menšinových žánrů (například poezie) to může ovlivnit i samotnou jejich existenci na malých trzích.

Rozměry jednotlivých jazykových okruhů (a tedy i knižních trhů) jsou do značné míry určujícím faktorem pro parametry jednotlivých národních knižních trhů. Existují velké knižní trhy s obrovským potenciálem (což je poznat mimo jiné i na překladech a importu titulů z těchto trhů). Jedná se hlavně o trh s anglicky psanými knihami (cca 350 milionů potenciálních čtenářů), jehož hlavními představiteli jsou USA a Velká Británie. Anglicky psané knihy se těší stále větší popularitě v zemích EU, kde sílí pozice angličtiny jako mezinárodního jazyka. Mezi velké trhy však řadíme i trh s francouzskými knihami. Tyto knihy nejsou sice příliš populární v zemích jiných jazykových okruhů, zemí, kde je francouzština úředním jazykem, je však 25, což dává tomuto knižnímu trhu velký potenciál. Podobně španělsky psané knihy mají 250 milionů potenciálních čtenářů, zvláště díky latinské části Ameriky, kde je většinou úředním jazykem právě španělština. Trh s německy psanými knihami se netýká pouze Německa, ale zahrnuje také Rakousko a část Švýcarska.

Knižní trhy můžeme tedy rozdělit podle jeho velikosti na velké, střední a malé. Velikost trhu závisí samozřejmě na počtu obyvatel v zemi. Na různých typech trhů je potřeba uplatnit jiné strategie prodeje. Na větších trzích je složité už jen prosazení určitého titulu, aby zaujal čtenáře mezi stovkami titulů jiných, tedy marketing a reklama. Na malém trhu musí zase nakladatel dobře odhadnout náklad vydávaného titulu tak, aby prodej v reálném čase dosáhl dostatečného procenta z vyrobeného nákladu, jinak se titul dostane do ztráty, a pokud se to opakuje, obvykle to je osudné i pro nakladatele. Z tohoto

⁴PISTORIUS, V., *Jak se dělá kniha*, Praha – Litomyšl 2003, str. 7.

důvodu se nakladatelé působící na malých trzích většinou vyhýbají vydávání menšinových žánrů, které představují příliš velké riziko. Řada titulů, jejichž kulturní význam by byl větší než jejich komerční potenciál, tedy na malých trzích bez podpory vyjít nemůže (což platí zejména pro beletrii s uměleckými ambicemi, ale také třeba pro literaturu odbornou, tedy právě pro tu část knižní produkce, v níž jsou nejvýrazněji obsaženy hodnoty národní kultury). Z uvedených faktů jasně vyplývá, že význam státní podpory knižního trhu stoupá s klesajícími rozměry trhu.

Zařazení knižních trhů do velikostních kategorií se podle jednotlivých teoretiků poněkud liší. Velký knižní trh je například podle Pistoriuse⁵ ten s počtem potenciálních čtenářů přesahujícím 35 milionů, podle Müllerové přesahujícím 50 milionů⁶. Jedná se tedy v EU např. o Německo s Rakouskem, Francii, Velkou Británií, Španělsko, ale i Polsko a Ukrajinu. Mimo EU jsou samozřejmě obrovské knižní trhy americký (který je ovšem součástí trhu anglicky psaných knih se všemi důsledky), čínský či ruský.

Střední trhy mají kolem 10 milionů potenciálních čtenářů. Sem se řadí i Česká republika, dále např. Řecko, Nizozemsko, Bulharsko, Maďarsko, Švédsko... Malé trhy jsou ty s potenciálním počtem čtenářů kolem 5 milionů a menším. Jedná se hlavně o národnostní menšiny, které také vydávají knihy ve svém jazyce (např. vlámský či katalánský).⁷ Rozdíl mezi malým a středním knižním trhem je dobře patrný na vývoji českého a slovenského knižního trhu po rozdělení společného státu. Zatímco knižní trh České republiky více méně plynule pokračoval v původním rozsahu, slovenský knižní trh se postupně značně redukoval, protože řada nových titulů se dostala pod hranici kritického nákladu a tedy i ekonomické realizovatelnosti.

Knižní trh můžeme rozdělit i z hlediska marketingové strategie. Rozvinutý knižní trh nevynechá žádný způsob jak dostat knihu ke čtenáři. Müllerová ve svém seznamu⁸ uvádí kamenná knihkupectví (včetně antikvariátů), internetová knihkupectví (jako je např. gigant Amazon), knižní sektory v supermarketech, prodej přímo v nakladatelství, prodej v obchodech jiného zaměření (např. benzínové pumpy, novinové stánky), knižní spolky, zásilkové obchody, školy a další vzdělávací instituce, kulturní instituce (knihovny, muzea), přímý prodej, příležitostný prodej knih (např. v rámci veletrhů a výstav), aukce a bazary, včetně elektronických a jiné (např. církevní a zájmové instituce).

⁵PISTORIUS, V., *Jak se dělá kniha*, Praha – Litomyšl 2003, str. 11.

⁶MÜLLEROVÁ, L., *Knižní marketing*, Olomouc 2013, str. 79.

⁷Je samozřejmé, že velikost knižního trhu nezáleží na množství vydaných titulů. Je potřeba brát v potaz počet obyvatel.

⁸MÜLLEROVÁ, L., *Knižní marketing*, Olomouc 2013, str. 81.

Novým fenoménem na knižním trhu jsou specializované výprodejní řetězce, které vykupují neprodané zbytky nákladu jednotlivých titulů od nakladatelů a prodávají je s výraznou slevou, někdy i pod výrobními náklady. Takový prodej má negativní dopad na knihkupce (kteří knihu nakoupili za vyšší cenu a nemohou ji tak výrazně zlevnit), avšak snižuje poněkud rizika nakladatelů, kteří mohou prodat jiným způsobem už neprodejné zbytky nákladu.

Müllerová uvádí ještě další rozlišení knižního trhu – podle typu knihy (první vydání, reedice, nový překlad, bibliofilský výtisk), podle typu textu (beletrie nebo funkcionální literatura) a nakonec podle potenciálního příjemce (dětský čtenář, dospělý čtenář, sběratel, mediátor – např. učitel či rodič).

Různé části knižního trhu vykazují různou dynamiku. Turistické průvodce se nejlépe prodávají v letních měsících, učebnice na podzim, beletrie kolem Vánoc. Vánoce zvednou křivky na grafech všech složek knižního trhu, ale u některých je to markantnější než u jiných (např. právě u beletrie apod.).

1.1.2 Trendy knižního trhu po roce 2000

Ve světě po roce 2000 můžeme pozorovat různé dlouhodobější trendy. Pistorius vyjmenovává⁹ vzestup odborné a dětské literatury, odklon od beletrie, na západě též odklon od paperbacků, nástup elektronických médií. Velmi důležitý je též trend monopolizace a to jak mezi nakladatelskými společnostmi, tak knihkupeckými. Jen několik málo nakladatelských společností může v zemi ovládat i více než ¾ celého trhu (např. ve Francii či Nizozemsku). Velká knihkupectví a knihkupecké řetězce si stojí lépe než malé. Pro přežití posledně jmenovaných existuje tzv. pevná cena, což znamená, že ta samá kniha se musí prodávat za stejnou cenu, kterou určuje nakladatel. Pevná cena je v některých zemích uzákoněna (např. Francie, Španělsko, Itálie), v jiných fungují volné ceny knih (např. skandinávské země) nebo knihkupci dodržují doporučené ceny a příliš se od nich neodchylují (jak je tomu v České republice).¹⁰

Knižní trh je tvořen různými segmenty, ovlivňován prostředím a to buď mikroprostředím, nebo makroprostředím. Do mikroprostředí řadíme samotného autora knihy, nakladatelství, distributora, knihkupectví, ale také nekomerční zařízení, jakými

⁹PISTORIUS, V., *Jak se dělá kniha*, Praha – Litomyšl 2003, str. 19.

¹⁰PISTORIUS, V., *Jak se dělá kniha*, Praha – Litomyšl 2003, str. 20-23.

jsou knihovny a virtuální knihovny, školy, muzea a galerie, literární periodika, kavárny a čajovny, knižní veletrhy a výstavy, literární festivaly, literární ceny a další literární a kulturní instituce.¹¹ Makroprostředím jsou myšleny obecnější faktory – sociální a demografické, ekonomické, politické (kam Müllerová řadí i DPH, ale také granty a jiné podpůrné programy), technické a technologické, kulturní, ekologické a přírodní.¹²

1.2 KNIŽNÍ TRH V POLSKU

1.2.1 Knižní trh v Polsku do roku 2000

Na konci 80. let 20. století nastává v Polsku politická změna, se kterou přichází i změny kulturní - jednou z nich je i radikální přeměna polského knižního trhu (podobně jako v ČR i jiných postkomunistických zemích. Za komunistického režimu se literatura dělila na oficiální (povolenou či dokonce podporovanou státem) a samizdatovou. Oficiální literatura podléhala cenzuře a zastupovala ji díla z hlediska komunistického režimu buď ideologicky nezávadná, nebo dokonce podporující vládnoucí ideologii. Knižní trh de facto neexistoval, protože nabídka nebyla diktována poptávkou, nýbrž právě ideologickou regulací. Roli nehrála ani ekonomická kritéria – tituly, které byly uznány za ideologicky potřebné, byly dotovány, a jejich náklad byl často mnohem vyšší než odpovídalo zájmu.

Druhou skupinu tvořila díla tzv. samizdatová. Ze samotné podstaty samizdatu plyne, že ani tato část literatury netvořila trh, protože díla, která nesměla vyjít oficiálně, byla šířena často jen ručním opisováním a kolováním, tedy nekomerčním způsobem. Obě formy šíření knih tedy byly politicky angažované - jejich cíle byly politické, nikoli primárně kulturní nebo komerční.

Tato situace se na konci 80. let začala měnit, a to v jednotlivých zemích různým způsobem. V Polsku se objevil alternativní „třetí oběh“ – „několik čtenářských spolků, které různým způsobem definovaly svoje 'my' a v různých oblastech literatury se snažily uspokojit své preference“¹³, píše Przemysław Czapliński ve své knize *Powrót centrali*. S těmito spolky byly spjaty nové možnosti vydávání knih mimo oficiální cesty. Šlo totiž

¹¹Podrobnější informace v knize *Knižní marketing* od Lenky Müllerové, kapitola 6.1, str. 83-103.

¹²Podrobnější informace v knize *Knižní marketing* od Lenky Müllerové, kapitola 6.2, str. 103-108.

¹³„...pojawiło się kilka grup czytelniczych, które w różny sposób definiowały swoje „my” i w różnych obszarach literatury szukały zaspokojenia swoich preferencji.“ CZAPLIŃSKI, P., *Powrót centrali...*, str. 8.

o malá nakladatelství pokládána slábnoucí státní mocí za nevýznamná, která proto „podléhala menší cenzurní kontrole, vysvobodila spisovatele, zvláště debutanty, od nepohodlné nutnosti výběru mezi oficiálním oběhem, který od nich požadoval rozmanité ústupky, a oběhem opozičním, do kterého ne všichni pasovali.“¹⁴

V roce 1990 byla zrušena cenzura, která v Polsku fungovala od roku 1945. I přes tuto cenzuru však „podzemní“ nakladatelství vydávala knihy, měla kontakt též se spisovateli v exilu. Jadwiga Sadowska ve své publikaci *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb* uvádí, že „v letech 1976-1990 se v tzv. druhém, neoficiálním oběhu objevilo 7 tisíc titulů knih a stejně tolik titulů časopisů.“¹⁵

Na počátku 90. let, po privatizaci státních podniků, zrušení centrálního plánování a kontroly vydávaných knih a po likvidaci státního koncernu vzniká mnoho nových privátních firem. Knižní trh v Polsku se velice rychle rozvíjí, nastává vydavatelský boom (zvláště v polovině 1989 a na počátku 1990). Některá vydavatelství zanikala po vydání jednoho či dvou titulů, ale objevovala se stále nová a trh se rozrůstal.¹⁶

Rok 2000 byl pro polský knižní trh významným milníkem. Polsko bylo hostem Knižních trhů ve Frankfurtu, jedné z největších světových akcí promujících psané slovo. Kromě prezentování tisíců polských knih zde byl i prostor pro výstavy, které měly hosty seznámit s polskou kulturou. Speciálně pro tyto trhy bylo do cizích jazyků přeloženo více jak 130 knih.¹⁷

Objevily se však také problémy s platebním systémem, se vztahy mezi vydavatelem a distributorem a s nejednotným systémem cen knih, které pokračovaly ještě na počátku nového tisíciletí a významně ovlivnily vývoj polského knižního trhu. Přelomový rok 2000 se nezapsal do jeho historie pouze úspěchem ve Frankfurtu. Problémy knižního trhu způsobily, že tři z šesti největších velkoobchodů zkrachovaly.¹⁸

¹⁴ „...poddawanej słabszej kontroli cenzuralnej, uwalniały pisarzy, zwłaszcza debiutantów, od niewygodnej konieczności wyboru pomiędzy obiegiem oficjalnym, który wymuszał na nich rozmaite koncesje, a obiegiem opozycyjnym, do którego nie wszyscy pasowali.“ CZAPLIŃSKI, P., *Powrót centrali...*, str. 8.

¹⁵ „...w latach 1976-1990 ukazało się w tzw. drugim, nieoficjalnym obiegu, około 7 tysięcy tytułów książek i tyle samo tytułów czasopism.“ SADOWSKA, J., *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb...*, str. 7-8.

¹⁶ *Dwudziestolecie wolnego rynku książki w Polsce (1989-2009)*, red. Piotr DOBROŁĘCKI, SADOWSKA, J., *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb (1990-2010)*

¹⁷ GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2000*, str. 7, GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2001*, str. 7.

¹⁸ JENIŠTA, J., *Mladá polská próza ve středoevropském kontextu*, str. 26, Gołębiewski, Ł., *Rynek książki w Polsce 2001*, str. 15-16.

Také v roce 2001 se do velkých problémů dostalo knihkupectví ORPAN, jedno z největších a nejstarších v Polsku.¹⁹

Przemyslaw Czapliński píše ve své publikaci z roku 2006 o situaci polského knižního trhu jako o „slabé síti”: „Knižní infrastrukturu lze nazvat „slabou sítí”: slabě rozvětvená, nepříliš velká kapacita uzlových bodů (mizivý sortiment knih v knihkupectvích) a neprůchodná spojení mezi uzly (špatně fungující výměna mezi knihkupectvími) – to jsou základní vlastnosti”.²⁰

Aktuálním problémem knižního trhu v Polsku je zvýšení DPH knih a s tím spojený růst cen. V roce 2011 čtenáři raději než koupí nových titulů volili nákup knih v masových výprodejích, ke kterým se knihkupectví uchylovala, a pro polský knižní trh to byl po mnoha letech nejhorší rok. Dalším důvodem, proč lidé nekupují tolik tištěných knih je fakt, že s rozvojem techniky přichází na scénu e-booky, které se těší stále větší oblibě. K dostupnosti knih zdarma na internetu přispívá i postupující digitalizace fondů veřejných knihoven. Na druhé straně se prodejní síť knih rozrostla o internetové obchody, jejichž obliba a tedy i podíl na trhu stále roste. To však nestačí kompenzovat klesající trend. „Rok 2011 byl po mnoha letech nejhorším pro polský trh”.²¹

1.2.2 Tendence, vlivy a současný vývoj

V posledních letech můžeme pozorovat u polského knižního trhu jak tendenci k pozitivnímu rozvoji, tak i negativní vlivy, které pozitivní vývoj brzdí. Příznivá je například finanční situace velkých vydavatelství, naopak malá a i některá střední mají nedostatek kapitálu (stejně tak i distribuční firmy) a je pro ně složité získat půjčku. Na jedné straně si všichni aktéři na knižním trhu uvědomují sílu reklamy a nutnost propagace knih, na straně druhé knižní trh trpí nedostatkem prostředků i nápadů na promoci knih a stále nedostatečně využívá možnosti médií k tomuto účelu. Velmi nepříznivým činitelem je zvyšování DPH a s tím spojená rostoucí cena knih, chybějící katalogy a jiné informace o knižní nabídce atd.

Co se týče budoucnosti polského knižního trhu, můžeme očekávat další růst internetového obchodu, rozvoj tiskařských technologií, které by mohly mít za výsledek

¹⁹GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2002*, str. 18, článek na serveru „Rynek książki”: http://rynek-ksiazki.pl/archiwum/y2001m8/orpan-w-likwidacji_1748.html, cit. 10. 3. 2014.

²⁰JENIŠTA, J., *Mladá polská próza ve středoevropském kontextu*, str. 27, CZAPLIŃSKI, P., *Powrót centrali...*, str. 25.

²¹GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2012*, str. 23-24.

menší náklady za tisk a samozřejmě možnosti spojené s digitalizací a technologickým vývojem, např. využívání internetu jako vhodného místa pro levnou a efektivní reklamu. Současně však narůstají i úskalí a nebezpečí, která knižní trh ohrožují. Je to především úbytek čtenářů způsobený obecným přenesením zájmu na digitální média, dále již zmíněný růst cen knih, nadprodukce knih, která způsobuje velké výprodeje a zabraňuje tak prodeji nových titulů. V budoucnosti je možné, že malá a střední knihkupectví nebudou už moci dále čelit konkurenci a zaniknou a současná ekonomická krize může mít také velký vliv na knižní trh (např. problém s finanční pomocí od EU). Nejzávažnějším faktorem je však postupující digitalizace, která mění parametry trhu a způsobuje, že je pro vydavatele a knihkupectví čím dál těžší udržet se na trhu.

Budoucnost knihy vidí Gołębiewský spíš jako zánik tištěných knih. Převládnu e-booky, které mají značné výhody oproti klasické knize (nízké náklady, dlouhodobost, snadnou distribuci on line, rychlé vyhledávání přes internet atd. Za slabé stránky považuje například špatné třídění informací, ve kterých se čtenář snadno ztrácí či časovou náročnost on line orientace v aktuálním dění.²²

1.3. KNIŽNÍ TRH V ČR

1.3.1. Knižní trh v ČR do roku 2000

Vývoj knižního trhu v Československu a později v České republice je sice velmi podobný vývoji v ostatních postkomunistických zemích (tedy i v Polsku), jsou tu však i rozdíly. Především je nutno si uvědomit, že československý a zejména pozdější český knižní trh je na rozdíl od velkého trhu polského trhem středním, a to spíš v blízkosti jeho dolní hranice. Menší trhy jsou ovšem zranitelnější, protože i bez dodatečných negativních vlivů se pohybují mnohem častěji v blízkosti kritického nákladu.

Silnou stránkou českého knižního trhu je předválečná tradice. Vlivem role, kterou měla česká kniha za národního obrození, se dostalo knižnímu trhu za první republiky prestiže a pozornosti, která vedla k jeho rozkvětu. Příkladem může být rychlost, s jakou byla v té době překládána a vydávána stěžejní cizojazyčná díla. Často to bylo pouhých několik měsíců po vydání originálu. Důležitá byla také čtenářská tradice. Během druhé světové války se český knižní trh nenechal strhnout k antisemitské ani nacistické literatuře.

²²GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2012*, str. 223-225.

Po nástupu komunistické moci v roce 1948 byla rychle ustavena cenzura, která se nezastavila ani před fondy veřejných knihoven, z nichž byly vyřazeny a zničeny tisíce titulů. PhDr. Jaroslav Císař píše o situaci v roce 1949: „Během jednoho roku tak bylo zlikvidováno více než 370 nakladatelských domů a 120 byla zrušena koncese“.²³ Důležité bylo i znárodnění polygrafie, tedy získání kontroly nad tiskárnami, papírnami i nakladatelstvími a dosazení členů strany do vedoucích pozic.²⁴ Vydávání knih bylo cenzurováno, jejich distribuce byla centralizovaná a mohlo trvat i pět let, než byla kniha puštěna do tisku (kvůli zdoluhavým schvalovacím procesům). Na čtyřicet let bylo v Československu zlikvidováno soukromé vydávání a distribuce knih a zároveň i svaz nakladatelů a knihkupců. Cenzura (která často fungovala skrytě prostřednictvím vedoucích kádru) polevila na počátku 60. let, což vyústilo v „pražské jaro“ s naprostým uvolněním svobody slova. V krátkém čase vyšla i řada knih, které před tím vyjít nesměly. Už na podzim v roce 1968, krátce po sovětské okupaci však byla cenzura i kontrola knižního trhu opět obnovena a v následujícím období „normalizace“ zasahovala stejně tvrdě jako v padesátých letech.

„Obrodný proces“ v roce 1968 vedli spisovatelé. Proto byly sankce a represe v období „konsolidace“ či za následující „normalizace“, která nastupuje v letech 1969-72, tak výrazně namířeny právě proti spisovatelům. [...] Desítky z nich jsou zbaveny publikačních možností, jejich dosavadní díla jsou vyřazována z veřejných knihoven i antikvariátů, a to včetně jejich překladových prací či děl, která v době vydání komunistické ideologii zcela vyhovovala. Řada spisovatelů buď emigruje hned po sovětské okupaci v srpnu 1968 (Josef Škvorecký, Arnošt Lustig, Věra Linhartová), či v průběhu 70. let, ať už dobrovolně, či vynuceně (Milan Kundera, Jiří Kolář, Pavel Kohout, Jiří Gruša, Vlastimil Třešňák).²⁵ Literatura se tedy rozdělila na oficiální, exilovou a samizdatovou. Cenzurovala se i klasická starší díla. Spisovatelská prorežimní práce na zakázku vedla k prosazování autorů, kteří postrádali umělecké kvality.

Zavádění prvků tržního hospodářství, kterými se politikové snažili čelit prohlubující se krizi, vedlo ke změnám i na knižním trhu. V této době knihy už neměly pouze ideovou hodnotu, ale znovu i ekonomickou. Po vzoru západních bestsellerů se rozvíjela populární literatura omezující se na osobní život postav a záměrně se vyhýbající reflexi společnosti nebo unikající před pozorností cenzury např. do historie. Komerční

²³PhDr. CÍSAŘ, J., *Svaz českých knihkupců a nakladatelů*, http://www.sckn.cz/index.php?p=ckt_historie, cit. 10. 3. 2014.

²⁴ŠMEJKALOVÁ, J., *Kniha*, Host, Brno 2000, str. 118.

²⁵*Slovník českých spisovatelů*, Libri, Praha 2005, str. 42.

úspěch některých děl tohoto typu vedl ke vzniku epigonských „škol“, které se snažily postupovat podle vzoru úspěšných autorů a jejich osvědčených metod psaní. Už pouze díky struktuře textu a zachování schémat se některé žánry stávaly populárními (např. historický román, romány o dospívání, román z vesnického prostředí).²⁶

Stejně jako v Polsku, i v Československu proběhla výrazná změna po pádu komunismu v roce 1989. Císař píše o „nesmírně příznivém dopadu na rozšíření nakladatelské činnosti u nás.“²⁷ Po uvolnění situace v roce 1989 začínají vznikat stovky nových soukromých nakladatelství. Původních pár desítek velkých státních nakladatelství (cca 40) bylo doplněno o stovky menších.²⁸ Šmejkalová tento jev označuje jako počáteční boom. Silným motivem nakladatelské činnosti bylo rychle zaplnit bílá místa způsobená dlouhým obdobím ideologických omezení. Vycházela tedy především díla doposud nepublikovaná, zakázaná nebo cenzurovaná. Byla to však i možnost podnikat a dosáhnout s relativně malými náklady rychlého komerčního efektu. Počáteční zájem byl skutečně velký a nakladatelé věřili ve značnou a trvalou efektivitu svého podnikání.

Tento počáteční optimismus vedl k tomu, že ve statisícových nákladech byla vydávána díla významných exilových autorů, ale i knihy autorů méně známých či zcela neznámých. Objevila se i komerční literatura, u níž byl zisk jediným motivem. Dojem, že se „prodá všechno“, vedl u řady nezkušených nakladatelů k nepromyšlené ediční činnosti nevyházející ze znalosti trhu. Tato fáze probíhala na přelomu let 1990-1991.

Třetí fází je podle Šmejkalové přesycenost knižního trhu (od roku 1992). Množství vydávaných titulů je obrovské, nikde však nejsou k dispozici souhrnné informace. Čtenáři ztrácejí přehled, je těžké poznat dobrou knihu od „braku“, vážne i komunikace mezi nakladateli, distribucí a knihkupci. A současně klesá zájem čtenářů, motivovaný z počátku dlouhým půstem a nedostupností kvalitní literatury. Náklady jednotlivých titulů se snižují.²⁹ Vznikají výprodejní řetězce, které skupují a pod výrobní

²⁶ *Slovník českých spisovatelů*, Libri, Praha 2005, str. 43.

²⁷ PhDr. CÍSAŘ, J., *Svaz českých knihkupců a nakladatelů*, http://www.sckn.cz/index.php?p=ckt_historie, cit. 10.3.2014.

²⁸ Petr A. Bílek v knize *Slovník českých spisovatelů* uvádí „takřka dvě tisícovky soukromých nakladatelů, kteří se zaregistrovali v následujícím roce“ (tedy v roce 1990) – str. 44, v *Knize* od Šmejkalové najdeme tabulku, ve které jasně vidíme ohromný nárůst nakladatelství v ČR – v roce 1989 je uvedeno 45 nakladatelů, v 1990 již 550, v 1991 – 1 080, v 1992 – 1 520, v 1993 – 1 700, v 1994 – 1 810, v 1995 dokonce 2 857 nakladatelů – str. 138, PhDr. Jaroslav Císař píše na stránkách SČKN: „Z přibližně 50 státních nakladatelských domů s plánovitě určeným profilem produkce, které fungovaly v bývalém Československu koncem roku 1989, vzrostl dnes počet registrovaných nakladatelství jen v České republice na více než 2700“ (jedná se o rok 1999).

²⁹ ŠMEJKALOVÁ, J., *Knihy*, Host, Brno 2000, str. 139-141.

cenou prodávají často desetitisícové neprodané zbytky špatně stanovených nákladů, což působí problémy knihkupcům neschopným kopírovat tak extrémní slevy. Dochází ke krachům nakladatelů i knihkupců a k formování prvních knihkupeckých řetězců, které mohou výkyvům lépe odolávat. Na český knižní trh také vstupují velké zahraniční nakladatelské domy, které se svými bohatými zkušenostmi a efektivní velkonákladovou výrobou představují tvrdou konkurenci. Situace se začíná stabilizovat po roce 2000.

1.3.2. Knižní trh v ČR po roce 2000

Ve zprávě o knižním trhu roku 2001 píše Jaroslav Císař, že knižní prostředí nabízí více titulů, ovšem v menších nákladech. Nakladatelé si už nedělají iluze, že se prodají statisíce výtisků jednoho titulu, sami se přesvědčili, že doba je jiná³⁰. Ti, kteří přežili, se naučili respektovat zákonitosti knižního trhu. Zjistili, jak důležité je stanovit pro titul kritický náklad a dobře odhadnout prodejní potenciál každého titulu. Více titulů, méně výtisků a nezbytná efektivní reklama, tak vypadá nakladatelská činnost v tomto období. Na reklamu jde asi 10% nákladů. Řada velkých nakladatelství staví svou ekonomiku na vydávání spolehlivých zahraničních bestsellerů a teprve krytí ziskem z jejich prodeje vydávají riskantní literární debuty nebo náročnější literaturu. V souvislosti s touto profesionalizací nakladatelské činnosti se ovšem stává obtížnějším vydávat menšinové žánry a například poezie nových autorů se stává prakticky nevydávatelnou, není-li její vydání dotováno autorem, stipendiem, literární cenou nebo stále ještě idealistickým nakladatelem.

V publikaci od Pistoriuse můžeme dále číst, že je velice těžké najít relevantní statistické údaje mapující knižní trh v České republice. Nakladatelé a knihkupci velice neradi poskytují informace a údaje o svém podnikání a tak jsou k dispozici data z Národní knihovny, kam se povinně posílají výtisky nových knih, a údaje od agentury ISBN.³¹

³⁰PhDr. CÍSAŘ, J., Svaz českých knihkupců a nakladatelů, <http://sckn.cz/index.php?p=fakta2001>, cit. 24. 3. 2014.

³¹ISBN je zkratka z názvu International Standard Book Number, je to „systém jednoznačného označování knih“ (PISTORIUS, V., *Jak se dělá kniha*, Praha; Litomyšl: Paseka, 2003, str. 45).³¹ U nás byl zaveden již v roce 1989. Tento identifikátor není povinný, ale bez něj je cesta na knižní trh mnohem složitější. Počet knih, které nejsou opatřeny ISBN kódem, stále klesá. Podle údajů Svazu českých knihkupců a nakladatelů se počátkem 21. století podíl těchto knih ustálil kolem 10% (ještě v roce 1992 to bylo 30%).

1.3.3. Knižní trh v ČR po roce 2000 podle SČKN³²

Knižní trh po roce 2000 nevykazuje žádné neočekávané tendence či zvraty. Chová se tak, jak lze v zemi s desetimilionovou populací a nepříliš světově rozšířeným mateřským jazykem očekávat. To znamená, že i vyrobení knihy stojí mnohem více peněz a zisky jsou mnohem menší. Velmi zajímavé a příjemné je zjištění, že Česká republika se objevuje na prvních příčkách podle počtu vydaných titulů. Jelikož je český trh importního charakteru, není divu, že asi 1/3 z celkového počtu vydaných titulů je právě překladová literatura. Mezi ní vedou překlady z angličtiny (asi polovina překladů), dalšími populárními jazyky jsou němčina a francouzština, polština se drží na pátém místě.

Knižní trh se zdá být stabilní až na pár malých výkyvů. V prvních letech nového tisíciletí se počet vydaných titulů nijak výrazně neměnil. Překvapivý byl rok 2003, kdy se vydalo asi o 2000 titulů více než v předchozím roce (v roce 2003 16 451 titulů, v roce 2002 pouze 14 278). Tento rekord se podařilo překonat až v roce 2006 a následující dva roky jsme mohli pozorovat opět tendenci ke stoupání vydaných titulů. Bohužel od roku 2008, kdy bylo vydané rekordní množství knih (18 251), tato tendence v souvislosti s ekonomickou krizí opět klesá. Nyní se počet vydávaných titulů drží kolem počtu 16 500.³³

Nakladatelů v České republice stále přibývá. Po roce 89 přibylo obrovské množství nakladatelských společností i pouhých živností. Nyní je každoroční přírůstek výrazně menší, přesto však existuje. V roce 2001 jich bylo zaregistrovaných 3 136, ovšem reálně se do knižní produkce zapojila asi třetina (1 196 vydalo alespoň jednu publikaci). V tomto duchu nakladatelství pokračují i dále. Ale protože registrovaní nakladatelé nemohou být ze seznamu vyškrtnutí (v souladu s mezinárodně uznávanou metodikou), počet nakladatelů stále roste, i když zahrnuje stovky nečinných. V roce 2007 bylo registrováno 4 703 nakladatelů, ale „v tomto počtu je zahrnuto asi 1 000 nakladatelských subjektů, které již zanikly, dále se odhaduje, že minimálně polovina zaregistrovaných nakladatelů aktivně nakladatelskou činnost neprovozuje“.³⁴ Nyní je

tedy aktivní zhruba čtvrtina z celkového počtu. Pokud se však zaměříme na nakladatelství, která ročně vydají více jak 100 publikací, číslo rapidně klesne a

³²Svaz českých knihkupců a nakladatelů, www.sckn.cz

³³Viz tabulka v přílohách.

³⁴BLAŽEK, L., *Základní fakta o knižní produkci ČR v roce 2007*, SČKN, <http://www.sckn.cz/index.php?p=fakta2007>, cit. 25.3.2014.

z celkových několika tisíců nám zbudou asi tři desítky společností. Tato situace je více méně stabilní a nijak výrazně se po roce 2000 nemění.

Patrně největší otřes v tomto relativně stabilním období způsobilo skokové zvýšení DPH z 5% na 14% (posléze na 19%), tedy zrušení snížené sazby v roce 2011. Tato změna Českou republiku vyřadila ze společnosti vyspělých zemí EU podporujících svou knižní kulturu a zařadila ji po bok několika málo zemí na posledních příčkách ekonomického žebříčku (Bulharsko, Albánie, Ukrajina, odlišné je Dánsko, které svou vysokou daň kompenzuje dotacemi). Varování, že její důsledky budou pro český knižní trh likvidační, se však nenaplnilo. Maloobchodní cena knih se zvýšila jen málo. Pokles tržeb nakladatelů a knihkupců přibližně o 18% ovšem vedl k zániku některých z nich. V současné době se sazba DPH pro knihy se změnou vlády opět snižuje, prozatím na 10%. Ve vyspělých zemích ovšem jen zřídka překračuje 5% a v některých je dokonce nulová.

Počet vydaných titulů – zdroj Svaz českých knihkupců a nakladatelů, www.sckn.cz, 25.3.2014

2000 – 11 965

2001 – 14 321

2002 – 14 278

2003 – 16 451

2004 – 15 749

2005 – 15 472

2006 – 16 750

2007 – 17 460

2008 – 18 251

2009 – 17 044

2010 – 17 269

2011 – 16 511

2012 – 16 600

2. PŘEKLADY

2.1. POLSKÁ LITERATURA V ČESKÉ REPUBLICE A VE FRANCII

2.1.1. POLSKÁ LITERATURA V ČESKÉ REPUBLICE PO ROCE 2000

Seznam polské literatury přeložené do českého jazyka jsem zpracovala podle dat v katalogu Národní knihovny ČR³⁵. Jedná se pouze o tituly hledané pod hesly „polské romány“, „polské povídky“, „polská literatura“ a „polská próza“. Dále v seznamu neuvádím dívčí romány, literaturu pro mládež ani dětskou literaturu.

Seznam obsahuje tituly vydané v České republice po roce 2000. Některé tituly se tedy objevují v seznamu vícekrát, to když se jedná o knihu, která se mezi lety 2000 a 2013 objevila ve více vydáních ať už u jednoho nakladatele nebo nakladatelů různých.

Je důležité zmínit, že čísla jsou pouze orientační, některé knihy se objevují v katalogu NK několikrát, i když se jedná o jedno a to samé vydání ze stejného roku a stejného nakladatele.

Podle údajů Národní knihovny bylo v českých zemích vydáno 5 120 knih, které byly přeloženy z polského originálu. Toto číslo zahrnuje poezii, prózu i drama, odborné texty a učebnice, zprávy z konferencí nebo mezinárodních polsko-českých kulturních akcí apod. První překlady jsou z 30. let 19. století.

Po roce 2000 bylo vydaných přes 1 000 titulů, opět jsou mezi nimi básnické, historické a odborné texty, knihy pro děti, vícejazyčné publikace, sborníky apod. Seznam, který představuji ve své práci³⁶, obsahuje 202 publikací. Jedná se o polskou prozaickou tvorbu sedmdesáti polských spisovatelů a spisovatelek. 40 z nich se na seznamu vyskytují pouze jednou, zbylých 30 dvakrát a vícekrát – pouze jeden spisovatel je uveden hned třikrát díky třem vydáním jedné jeho knihy (jedná se o Bolesława Prusa a jeho dílo *Faraon*), všichni ostatní z těchto třiceti jsou zastoupeni různými díly.

Podle seznamu je pro Čechy a český knižní trh nejpopulárnějším polským spisovatelem Andrzej Sapkowski. Od roku 2000 byla vydána celá jeho *Sága o zaklínači* a to hned několikrát, dvakrát tzv. *Husitská trilogie* a jeho povídky a nejnovější román

³⁵www.aleph.nkp.cz

³⁶Viz Příloha č. 1 – Polská literatura v ČR.

Zmije. Celkem se jedná o 12 přeložených titulů, které se však objevují hned několikrát, celkově Sapkowského můžeme v seznamu najít 37x. Za Sapkowskim se drží Andrzej Pilipuk. Jeho povídkových sbírek bylo do češtiny přeloženo 11, tedy o jedno méně než u Sapkowského, jeho knihy však nebyla tolikrát opakovaně vydány a celkově se na seznamu objevuje „pouze“ 14x. Devět knih bylo vydáno od Stanisława Lema, sedm od Olgy Tokarczuk, šest od Witolda Gombrowicze. Co se týče četnosti nových vydání, dostává se však před Lema jeden z nejznámějších polských spisovatelů Henryk Sienkiewicz. V českém jazyce se po roce 2000 objevuje pouze pět děl tohoto autora, jeho popularita je ovšem stále velká, většina z těchto pěti děl byla vydána hned několikrát. V seznamu se jeho jméno objevuje 13x a to i díky tomu, že jeho díla *Křižáci*, *Potopa* a *Ohněm a mečem* byla v češtině vydána ve dvousvazkovém vydání. Po pěti titulech bylo dále vydáno od Andrzeje Stasiuka, Konrada Lewandowského a Jarosława Grzędowicze.

Mezi nejčastěji vydávané tituly patří jednotlivé díly *Ságy o zaklínači* od Andrzeje Sapkowského. Všechna pět dílů (*Krev elfů*, *Čas opovržení*, *Křest ohněm*, *Věž vlaštovky*, *Paní jezera*) bylo vydáno 4x, následující tituly pouze 3x: *Narrenturm*, *Boží bojovníci* a *Lux perpetuum* (tvořící dohromady *Husitskou trilogii*) a sbírka povídek *Poslední přání*. 3x byly vydány i romány *Křižáci* od Sienkiewicze a *Faraon* od Prusa. Mezi díly, která byla přeložena dvakrát, můžeme najít nejen další zástupce fantastické literatury (*Vezmi černou slepici*, *Sestřenky* a *Kroniky Jakuba Vandrovce* od Pilipiuka, *Solaris* od Lema nebo *Magické střípky* či *Meč osudu* od Sapkowského), ale i ženskou tvorbu z přelomu tisíciletí, např. *Červená a bílá* od Doroty Masłowské, *Denní dům*, *noční dům* Olgy Tokarczuk či *Už nikdy!* Katarzyny Grocholy.

Na základě tohoto výzkumu můžeme říci, že na českém knižním trhu je velmi populární polská fantastická literatura (Sapkowski, Pilipiuk, Lem, Grzędowicz, Lewandowski). Ani „dávní mistři“ však nejsou zapomenuti - stále populární jsou historické romány od Sienkiewicze nebo Prusa, představitelů polského pozitivizmu. Velký prostor však zaujímá současná literatura. Polské originály bezmála poloviny titulů byly vydány po roce 2000, asi ¾ titulů po roce 1990. Jmenujme alespoň několik současných autorů. Mezi nejmladší generaci současných polských spisovatelů patří např. Masłowska, Kuczok, Franczak, Witkowski (narození po roku 70, literární debuty kolem roku 2000), o něco starší jsou např. Stasiuk, Tokarczuk, Huelle atd. (narození okolo roku 1960, literární debuty kolem roku 1990). Mezi stále vydávané autory z minulých století patří kromě Sienkiewicze a Prusa také Schulz, Gombrowicz, Nałkowska a další.

2.1.2. POLSKÁ LITERATURA VE FRANCII PO ROCE 2000

Údaje jsem vyhledávala na stránkách Národní knihovny Francie (Bibliothèque National de France)³⁷. Po zadání roku, hesla „polonais“ (polština, polský) a jazyka francouzského jsem se v seznamu věnovala části „Littérature et art“ (Literatura a umění). Opět jsem se soustředila pouze na prózu, do seznamu neuváděla poezii ani drama, žádné učebnice, průvodce, mapy ani fotografické publikace. Celkový počet všech těchto publikací spojených s Polskem je podle údajů BnF asi 1 100, které vyšly v letech 2000-2013. Bohužel tento údaj není zcela přesný, jelikož jsou v něm ještě navíc zahrnuti autoři s polskými kořeny, kteří však žijí ve Francii a píší ve francouzském jazyce.

V přiloženém seznamu³⁸ polských knih přeložených do francouzštiny je uvedeno 156 knih, deset z nich se objevuje na seznamu dvakrát, dvě třikrát a jedna pětkrát. Spisovatelů a spisovatelek je celkem uvedeno 68. Nejvíce knih z polštiny se ve Francii přeložilo v letech 2000 a 2012 (15 titulů), dále pak v roce 2011 (14 titulů) a v letech 2010, 2009 a 2004 (po 13 titulech).

Na základě údajů v katalogu BnF zjišťujeme, že nejvíce vydávaný polský autor ve Francii po roce 2000 je Andrzej Sapkowski. Bylo přeloženo 7 jeho knih, ale většina byla vydána dvakrát, proto se na seznamu objevuje hned 15x. Prvenství v počtu přeložených knih můžeme však přičíst Andrzej Stasiukowi. Ve Francii bylo po roce 2000 vydáno 11 jeho děl. Dále můžeme zmínit velmi úspěšné polské autory, kteří zaujali francouzský knižní trh natolik, že bylo přeloženo po pěti jejich knihách. Těmito autory jsou Dorota Masłowska, Marek Krajewski, Mariusz Wilk a Hanna Krall. Po čtyřech knihách bylo vydáno od autorů Bruno Schulz, Olga Tokarczuk, Ryszard Kapuściński, Sławomir Mrożek a Zbigniew Herbert.

Stejně jak tomu bylo u polských překladů do češtiny, i zde nesmíme opomenout zmínit Henryka Sienkiewicze. Ačkoli se jedná pouze o dva přeložené tituly (*Quo vadis*, *Křižáci*), jeho *Quo vadis* bylo vydáno hned 5x. Co se týče popularity jednotlivých knih, třikrát byly přeloženy kniha povídek *Poslední přání* od Sapkovského a reportážní texty *Eben* od Kapuścińského. Dvakrát bylo přeloženo dalších deset titulů – od Sapkovského, Gombrowicze, Odojewského, Herberta a Krajewského.

³⁷www.cathalogue.bnf.fr

³⁸Viz Příloha č. 2 – Polská literatura ve Francii.

Francouzský knižní trh je polským knihám otevřen. Mezi lety 2007 a 2011 bylo ročně vydáváno přes deset titulů. Z výzkumu vyplývá, že nyní knižní trh nejvíce zajímají autoři fantastické prózy, hlavně tedy Andrzej Sapkowski. Dále jsou velmi populární knihy polských novinářů, jak starších (Ryszard Kapuściński, Hanna Krall, Mariusz Wilk, Agata Tuszyńska), tak současných (Tochman, Szczygiel).

Ve Francii jsou stále velmi populární i klasici polské literatury, především Henryk Sienkiewicz, jehož *Quo vadis* bylo naposledy vydáno v roce 2010. Z pozdějších autorů jsou známí Bruno Schulz a Witold Gombrowicz, Gustaw Herling-Grudziński, Zbigniew Herbert nebo nobelista Czesław Miłosz. Nejvíce však francouzské čtenáře zaujal Andrzej Stasiuk.

Oblíbená je také Dorota Masłowska, spisovatelka, která rozvířila vody svým novátorským stylem psaní (hip hop či rap, znělost textu a hry se slovy, čtenář si není jistý, jestli má začít recitovat, podupávat si do rytmu textu nebo hledat v proudu slov příběh, obyčejný, osekáný od veškeré uměleckosti). Z polských spisovatelek jsou velice populární i Olga Tokarczuk a Magdalena Tulli, přeloženy byly knihy od Lidii Amejko, Barbary Skargy či Marii Nurowské.

Mezi vydávanými autory najdeme jak příslušníky starší generace, tak spisovatele současné. V jejich zastoupení není výrazný rozdíl. Téměř polovina děl na seznamu byla v originálním polském jazyce vydána po roce 2000 a asi $\frac{3}{4}$ po roce 1990.

2.1.3 POROVNÁNÍ

Polská literatura v prostředí českého a francouzského knižního trhu vykazuje řadu podobných znaků. V obou zemích byl během zkoumaného období přeložen přibližně stejný počet autorů – v České republice 72 a ve Francii 68. Může to vzbudit dojem, že popularita polských autorů je v obou zemích přibližně stejná.

Na první pohled se také může zdát, že podobná je i situace v případě počtu vydaných titulů v tomto období – v České republice 204, ve Francii 156. Vezmeme-li však v úvahu rozdílné velikosti těchto zemí a tudíž i jejich knižních trhů, pohled na tato čísla se mění. Poměrně malý knižní trh v České republice uvedl o padesát knih více než velký francouzský. Padesát knih je asi třetina polské literatury přeložené do

francouzštiny. Můžeme se domnívat, že výraznější podíl polské literatury v Česku je způsoben jazykovou příbuzností a blízkostí těchto zemí.

Dalším společným rysem přítomnosti polské literatury na českém a francouzském knižním trhu je nejčastěji překládaný žánr. V obou zemích, jak ve Francii, tak v České republice, je nyní velmi oblíbeným překládaným žánrem fantasy. Nejznámější spisovatel polské fantasy je Andrzej Sapkowski. Jeho slavná *Sága o zaklínači* byla do češtiny přeložena téměř okamžitě po jejím vydání v Polsku³⁹ (ještě před rokem 2000) a v novém tisíciletí byla již několikrát vydána znovu. Ve Francii slaví Sapkowski úspěch až v posledních letech, pátý díl jeho zaklínačské pentalogie *Pani jezera* byl přeložen v roce 2011, znovu vydán byl však již roku následujícího. Český knižní trh je fantasy žánrem nasycen. Přesto jsou zde kromě Sapkovského oblíbeni i Pilipiuk a Lewandowski, kteří, jako kdysi Sapkowski, na své překlady do francouzštiny stále čekají. Stanisław Lem je známý i ve Francii, po roce 2000 však vyšly pouze dvě jeho knihy, zatímco v ČR devět (z toho jedna dvakrát).

Na obou knižních trzích najdeme polskou literaturu starší i současnou, objevují se shodní autoři i tituly. Francouzští čtenáři si navíc oblíbili reportážní literaturu, z níž jsou v České republice vydávány především reportáže od Mariusze Szczygiel, který o Čechách píše, ostatní tolik štěstí neměli – po roce 2000 bylo vydáno několik děl od Krall, Tochmana a Kapuścińského, ovšem nijak zásadně na českém knižním trhu neuspěla.

2.2. ČESKÁ LITERATURA V POLSKU A VE FRANCII

2.2.1. ČESKÁ LITERA V POLSKU PO ROCE 2000

Veškeré údaje pro tvorbu seznamu⁴⁰ přeložené literatury z českého do polského jazyka jsem získávala z katalogu polské Národní knihovny (Biblioteka narodowa)⁴¹. V pokročilém hledání (wyszukiwanie zaawansowane) jsem zadala hesla „czeska“ (český), „czeskie“ (české)⁴², jazyk polský a omezila jsem vyhledávání i časově, tedy od

³⁹ Jednotlivé díly pentalogie vycházely v Polsku postupně v letech 1994, 1995, 1996, 1997 a 1999. Do češtiny byly překládány velice rychle, první díl byl přeložen hned po roce jeho vydání v Polsku a stejně rychle byly přeloženy i zbylé díly. V ČR byly jednotlivé díly vydány v letech 1995, 1996, 1997, 1998 a 2000. Překlad do francouzštiny se objevil později – v letech 2008, 2009, 2009, 2010 a 2011, tedy po 14 letech.

⁴⁰ Viz Příloha č. 3 – Česká literatura v Polsku.

⁴¹ www.elpha.bn.org.pl

⁴² Pod hesly „český román“ nebo „česká povídka“ katalog, bohužel, zobrazoval díla obsahující minimálně jedno z uvedených slov, tím pádem výsledné číslo přesahovalo 13 500 a kromě

roku 2000. Po zadání těchto parametrů bylo v katalogu nalezeno přes 698 děl. Ovšem jedná se i o díla psaná česky, množství odborných, politických nebo pedagogických textů, básnických sbírek, sborníky či publikace vydané ku příležitosti česko-polských shromáždění a kulturních akcí apod. Je potřeba tedy upřesnit, že seznam obsahuje pouze česká prozaická díla, románová či povídková.

V celém katalogu (bez jakéhokoliv časového omezení) bylo pod hesly český/české nalezeno 1993 publikací. Mezi nejstarší publikace v katalogu patří hlavně česká poezie, liturgické texty či Rukopis královédvorský, mezi nejstarší přeloženou prózou můžeme najít vesnický román *Córka kamieniarza* Karolíny Světlé, vydaný v polštině v roce 1879.

Nejvíce knih přeložených z českého jazyka se vydalo v roce 2011. Bylo to rekordních 36 titulů. Osmnáct titulů bylo vydáno v roce 2001 a po šestnácti titulech v letech 2004 a 2008. Naopak nejméně jich bylo vydáno v roce 2012 – pouze čtyři tituly.

V seznamu české literatury přeložené do polštiny po roce 2000 uvádíme 170 titulů od 60 autorů. Dvacet čtyři z tohoto celkového počtu spisovatelů se objevuje na seznamu vícekrát, to znamená, že v Polsku byly vydány minimálně dvě jejich knihy. Výjimkou je Ladislav Fuks, jehož jedna kniha (*Spalovač mrtvol*) byla vydána dvakrát. V seznamu autorů najdeme pouze deset spisovatelek (přesně polovina z nich je zastoupena dvěma a více díly), spisovatelé mají značnou převahu.

Absolutně nejoblíbenější českým autorem je v Polsku Bohumil Hrabal. Po roce 2000 bylo vydáno 22 jeho knih, některé dokonce hned 3x (např. *Obsluhoval jsem anglického krále*, *Slavnosti sněženek*). Celkově se tedy na seznamu jméno Hrabala objevuje 30x. Miroslav Žamboch se na seznamu objevuje 24x, vydáno bylo 15 jeho knih. Některé byly vydány vícekrát, jiné byly v polské verzi vydány ve dvou svazcích (např. *Drsný spasitel*, *Ostří oceli* nebo *Na ostřích čepelí*). Mezi další velmi populární české spisovatele patří Milan Kundera⁴³ (8 titulů), Jáchym Topol (7 titulů) a Michal Viewegh (6 titulů). Dalším 19 autorům bylo v Polsku vydáno více knih, nepřekračují však hranici pěti titulů.

potřebných údajů se objevovaly i polské i cizojazyčné romány a povídky, atd. Proto jsem se rozhodla, že heslo „český“/ „česká“, ačkoli na první pohled méně konkrétní, bude vhodnější.

⁴³Je těžké zařadit Kunderu jako českého nebo francouzského spisovatele. České občanství mu bylo odebráno, své romány píše už jen výhradně francouzsky, žije ve Francii a přijal francouzské občanství. Zmiňujeme se o něm zde jen krátce a je třeba brát v potaz tyto okolnosti spojené s jeho národností.

Fenoménem je (podobně jako jinde na světě) kniha *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* od Jaroslava Haška. V Polsku byla vydána šestkrát (poslední vydání z roku 2011 je rozděleno do dvou svazků). Je to tedy nejvíce publikovaná česká kniha v Polsku po roce 2000, a to s výrazným předstihem (žádná jiná nebyla vydána více než třikrát). Kromě ní se v Polsku ve zkoumaném období objevila pouze jedna Haškova kniha. Mezi nejčastěji publikované knihy dále patří *Obsluhoval jsem anglického krále*, *Ostře sledované vlaky*, *Slavnosti sněženek* a *Svatby v domě* od Hrabala, které byly vydány třikrát, dalších 15 knih dvakrát.

Své místo mají na polském knižním trhu díla, která se v češtině objevila v meziválečném období. V Polsku jsou dodnes vydávány knihy od Haška, Čapka a Vančury. Z děl pocházejících z let před změnou režimu (a tím pádem i knižního trhu), tedy před rokem 89, se v seznamu objevují hlavně Hrabal či Kundera, dále např. Fuks, Grossmann, Gruša, Pavel, Šmíd. Celkově je děl z této doby v seznamu asi padesát. Česká literatura 21. století je překládána a vydávána často a rychle po uvedení titulu na český trh. Po roce 2000 se v polské literatuře objevuje na sedmdesát titulů, které i v Česku vyšly v posledních třinácti letech.

Podle seznamu přeložené české prozaické literatury můžeme pozorovat velkou popularitu děl Hrabala. Jeho díla jsou známá a slavná po celém světě, byla přeložena do více než 28 jazyků. Hrabal si díky svému osobitému stylu psaní vydobyl popularitu i v Polsku. Ve stejném roce jako Hrabal debutoval i Kundera a i on se v Polsku těší velké oblibě.

Mezi oblíbené autory z mladších generací patří především stále žijící Jáchym Topol a Michal Viewegh, ze spisovatelek můžeme jmenovat např. Irenu Obermannovou, Irenu Douskovou nebo stále známější a oblíbenější Petru Hůlovou.

Podobně jako v České republice je jedním z nejznámějších autorů fantasy polský spisovatel Andrzej Sapkowski, tak v Polsku je velmi populární český fantasy autor. Je jím Miroslav Žamboch. Na rozdíl od Sapkowského Žamboch debutoval poměrně brzy - v roce 1995 (je ročník 1972). Tedy i česká fantasy má v Polsku své místo.

2.2.2. ČESKÁ LITERATURA VE FRANCII PO ROCE 2000

Způsob vyhledávání výsledků pro tuto práci byl následující. Na internetových stránkách Národní knihovny ve Francii – Bibliothèque national de France (BnF) jsem zadala heslo „tchéque“ (český, čeština), jazyk francouzský. Celkové číslo nalezených titulů, které odpovídaly kritériím, se vyšplhalo až k 1 800 od roku 2000.⁴⁴ Jedná se ovšem o číslo, které není směrodatné, protože obsahuje mnoho titulů, které jsou psané česky, nebo obsahují zmínky o Česku, a nespádají tedy do tématu této práce.

Po vyhledávání v sekci „Literatura a umění“ se počet knih snížil na 419. Z tohoto čísla bylo potřeba vybrat jen ty tituly, které odpovídají požadavkům – tedy knihy, vydané v letech 2000-2013, románová či povídková tvorba. Číslo opět kleslo a zbylo pouze 152 titulů. Bez básnických sbírek, bez textů ke konferencím či výstavám, učebnic apod. jsme se dostali na 49 titulů přeložených z českého do francouzského jazyka po roce 2000.⁴⁵

Česká literatura není ve Francii příliš rozšířená. Pole údajů BnF bylo vydáno 419 knih od českých autorů. Mezi ty nejstarší patří např. *Les Têtes-de-chien* (Psohlavci) od Aloise Jiráska nebo *La Geôle la plus sombre* (Žalář nejtemnější) od Ivana Olbrachta vydané ve Francii v letech 1923 a 1928. V roce 1929 to byl např. Karel Čapek, Karel Matěj Čapek-Chod nebo Jan Havlasa.

Jak již bylo zmíněno, v letech 2000-2013 bylo ve Francii vydáno pouze 49 titulů přeložených z českého jazyka. Nejvíce jich můžeme nalézt v letech 2012 (sedm titulů), 2002 (šest titulů) a po pěti titulech vyšlo v letech 2005, 2008 a 2010. Naopak nejméně se jich objevuje v letech 2003, 2009, 2011 a 2013 – jedná se o jednu přeloženou knihu v každém z těchto let.

Francouzský knižní trh uvedl vícekrát pouze jednu knihu. Jsou to *Oeuvres complètes*⁴⁶ od Ivana Klímy. Jestli další tituly čtenáře nezaujaly, nebo se neprodávaly dobře, to se můžeme pouze domýšlet. Nicméně všechny tituly byly po roce 2000 vydány pouze jedenkrát s výjimkou výše jmenovaného sborníku děl Ivana Klímy.

Celkový počet vydaných titulů se dělí mezi 35 spisovatelů a spisovatelek. Pouze jedenáct z nich se na seznamu objevuje vícekrát. Stejně jako v případě české literatury

⁴⁴Na tomto místě je třeba krátké doplnění. Takové množství textů bylo nalezeno též díky tomu, že Česká republika (fr. République tchèque), obsahuje jedno ze zadaných klíčových slov. Mnoho titulů pochází od cizojazyčných autorů, ale byly vydány v České republice.

⁴⁵Viz Příloha č. 4 – Česká literatura ve Francii.

⁴⁶Veškerá jeho doposud vydaná díla, tedy soubor jeho tvorby, doslova přeloženo jako „Kompletní díla“.

v Polsku, i zde na francouzském knižním trhu nastává obdobná situace týkající se spisovatelek. Celkově jsou na seznamu 4 ženská jména – Božena Němcová, Petra Hůlová, Hana Bělohradská a Květa Legátová. Z nich jsou poslední dvě jmenované na seznamu uvedeny dvakrát, protože ve francouzštině vyšly dvě jejich knihy. Polovině spisovatelek vyšla po roce 2000 pouze jedna kniha. Zbývajících 31 autorů, tedy drtivá většina, jsou muži. Pouze devíti se však povedlo zaujmout francouzský knižní trh natolik, aby jim zde bylo vydáno více děl.

Čtyřem ve Francii nejpopulárnějším českým autorům byly vydány tři knihy ve francouzském překladu. Jsou jimi Karel Čapek, Ladislav Fuks, Ivan Klíma a Jáchym Topol.

Ze všech přeložených titulů se ani ne polovina objevila poprvé v České republice až po roce 2000. Můžeme tedy soudit, že francouzští čtenáři dávají přednost starší české literatuře. Přeci jen i mezi nejvydávanějšími českými autory se objevují Čapek, Lustig, Škvorecký či Fuks. Dále v seznamu najdeme jména jako Božena Němcová, Jan Neruda, Eduard Bass nebo Karel Poláček, kteří v české kultuře patří ke klasikům. Z mladých autorů se ve Francii stávají stále známějšími např. Petra Hůlová, Jaroslav Rudiš, Jáchym Topol, Michal Ajvaz atd.

Nedá se říci, že by se ve Francii vydával jeden určitý žánr z české literatury nebo že by jeden převažoval nad ostatními. Je možné, že nízký počet přeložených knih souvisí s malým zájmem o českou kulturu, což může být spjata též s větší vzdáleností těchto dvou zemí nebo nedostatečnou propagací české kultury v zahraničí.

2.2.3 POROVNÁNÍ

Na první pohled je zřejmé, že česká literatura je mnohem populárnější v Polsku než ve Francii. Můžeme říci, že v Polsku mají větší přehled o současné české tvorbě, jsou jí nakloněni a často ji vydávají v polském překladu. Oproti tomu se francouzský knižní trh uchyluje spíše k reedicím starších děl a klasikům české literatury.

Ve Francii bylo vydáno 49 knih přeložených z českého jazyka, zatímco v Polsku to bylo třikrát více – 171. Počet publikovaných autorů se také podstatně liší. V Polsku je to 60 a ve Francii 35 autorů, tedy jen o něco více než polovina. Ve Francii tedy za rok

vyjde průměrně 3,5 titulu, v Polsku je tento průměr 12,2, tedy čtyřnásobný než ve Francii, což nám jednoznačně dokazuje oblibu české literatury na polském knižním trhu.

Zatímco ve Francii není patrné, že by byl upřednostňován určitý žánr, v Polsku dávají přednost hlavně fantasy literatuře a to obzvláště od mladého současného autora Žambocha. Ve Francii od něj nebylo vydáno nic.

Zajímavé je, že ve Francii byly vydány tři knihy od Fukse – *Spalovač mrtvol*, *Cesta do země zaslíbené* a *Pan Theodor Mundstock*. V Polsku se po roce 2000 objevuje pouze *Spalovač mrtvol*, ale zato dvakrát. Nejvydávanější autoři v Polsku se na francouzském seznamu téměř neobjevují (např. Hrabal, Viewegh, Hašek nebo již zmiňovaný Žamboch).

Rozdíl mezi situací české literatury na polském a francouzském knižním trhu je očividný. Se značnou popularitou v Polsku kontrastuje malý zájem ve Francii. Již několikrát jsme zde poukazovali na vzdálenost zemí, která může mít vliv na výběru literatury k překladu. Dalším faktorem rozdílné situace na těchto dvou trzích je jistě i jazyková příbuznost. Čeština a polština patří mezi jazyky slovanské, francouzština je jazykem románským. S tímto faktorem souvisí i rozdílnost kultur. Odlišná mentalita je patrná, když použijeme rozlišení na západní a střední Evropu. Mohli bychom vyvodit, že „západní společnost“ není příliš nakloněna literatuře z východu. Toto jsou ovšem jen spekulace, které nemůžeme nijak prokázat. Konečně je třeba zmínit i historické souvislosti vztahu mezi českými zeměmi a Polskem, které rovněž přispívají k vzájemnému zájmu a pozornosti i na poli literatury.

Jisté je, že u sousedů Poláků se Češi, česká kultura i česká literatura těší velké oblibě, daleko větší než ve Francii, kde jsou spokojeni s Kunderou, který už ovšem píše pouze ve francouzštině a kterého tedy Francouzi pokládají za součást vlastní literatury.

3. FENOMÉNY V PŘEKLADU

Výše uvedený rozbor překladatelské a nakladatelské aktivity při kulturní výměně mezi českým a polským knižním trhem poskytuje zajímavý materiál k úvahám o charakteristických rysech této výměny. Nejde však o podklady natolik rozsáhlé a reprezentativní, aby z nich bylo možno vyvozovat obecné závěry. Mimo jiné i proto, že sledované období (po roce 2000) není dlouhé, dále i proto, že v jeho průběhu se oba trhy stále ještě vyvíjely a dále přizpůsobovaly otevření světu, což výrazně ovlivnilo i kulturní výměnu mezi oběma zeměmi.

Z toho důvodu se v následující části budeme zabývat pouze nejčastěji překládanými autory a žánry – tedy nápadně dominujícími fenomény v literární výměně, aniž bychom z jejich existence vyvozovali nějaké obecné závěry.

V první části se blíže podíváme na fantastiku, konkrétně žánr fantasy, který má v současnosti na česko-polském literárním transferu tak výrazný podíl, že můžeme skutečně mluvit o fenoménu. Hlavní příčinou je pochopitelně všeobecná obliba tohoto žánru ve světovém měřítku, tedy i v obou sledovaných zemích. Ta ovšem plně nevysvětluje úspěch české a polské fantastiky na sousedním knižním trhu, který se dostavil i v mohutné konkurenci fantastiky světové. Roli zde nepochybně hraje i kulturní blízkost obou zemí, protože obě národní školy fantastické literatury jsou specifické, zakotvené v národní kulturní tradici a tedy i blízké čtenáři ze země, jejíž kulturní tradice je příbuzná.

3.1. FANTASY

V této kapitole se zaměříme na fantasy. Jedná se o žánr spadající se sci-fi a hororem pod fantastickou literaturu, o té jako o zastřešujícím žánru se zmíníme jen okrajově, jelikož sama o sobě není předmětem této studie. Poněkud podrobněji je třeba definovat žánr fantasy a jeho vývoj ve světovém kontextu a zejména specifika české fantastiky, abychom pak mohli do takto naznačeného kontextu zařadit polskou fantasy, která je po roce 2000 v České republice vůbec nejprekládanějším a nejprodávanějším žánrem z polské literatury.

3.1.1. FANTASTIKA A FANTASY

Literární žánr fantasy se řadí spolu se science fiction a hororem pod zastřešující pojem fantastická literatura. Ve Slovníku cizích slov najdeme u hesla *fantastika* „fantastický ráz, fantastická literatura“⁴⁷. Slovo *fantastický* je pak definován jako „vymyšlený, vysněný, neskutečný“⁴⁸. Fantastika tedy obsahuje vymyšlené příběhy a nadpřirozené bytosti. Zde vládne *fantazie* („obrazotvornost, představivost; blouznivý nápad; smyšlenka, výmysl“⁴⁹), vše neskutečné zde ožívá a nemožné se stává možným. Podle slov Ivana Adamoviče fantastická literatura v širším slova smyslu „označuje literaturu, jejíž děj vybočuje z rámce nám známé reality“⁵⁰. Kořeny fantastiky můžeme hledat daleko v minulosti v legendách, mytologii nebo například v hrdinských eposech a písních *chansons de geste* či utopických dílech. Právě *Utopie* (1516) od Thomase Mora se považuje za první fantastické dílo.

U těchto raných projevů fantastické slovesnosti najdeme výrazný motiv alegorického vztahu ke skutečnosti. Autor sahá k fantastické kulise a postavám ne proto, aby unikl z reality, ale naopak proto, aby některé situace a vztahy známé z reality (takové, které mají charakter archetypů) zobecňující a působivou formou vylíčil posluchačům, později čtenářům. Typickým příkladem je bajka, v níž jsou do takových situací postavena zvířata, posláním je však moralita – tedy poselství o člověku, jeho životě a správném jednání. Tuto motivaci můžeme lehce vysledovat i v novověké fantastické literatuře, což opět dokládá žánr bajky, který jako moralizující společenská alegorie získává v té době znovu oblibu.

Poněkud odlišná je motivace moderní fantastiky, v níž nacházíme i silnou potřebu úniku z tíživé reality. Obvyklé zde je, že se tyto dvě hlavní motivační linie v různém poměru mísí. Typickým příkladem může být nejslavnější, přímo zakladatelské dílo žánru fantasy – Tolkienův *Pán prstenů*, který je jak únikem z reality stresujícího světa 20. století, tak i stále znovu interpretovanou společenskou alegorií.

Jak bylo zmíněno výše, do fantastiky řadíme tři žánry. Jedná se o fantasy, vědecko-fantastickou literaturu neboli sci-fi a horor. Ivan Adamovič definuje fantastiku následovně: „Fantastická literatura v užším slova smyslu je příběhem, kde je přítomen prvek nadpřirozena (magie, spiritismu apod.). Patří sem i jakýkoliv horor, v němž má

⁴⁷<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=fantastika&typ=0>, cit. 20. 2. 2015.

⁴⁸<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=fantastick%C3%BD&typ=0>, cit. 20. 2. 2015.

⁴⁹<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=fantazie&typ=0>, cit. 20. 2. 2015.

⁵⁰ADAMOVIČ, I., *Slovník české literární fantastiky a science fiction*, Praha 1995, str. 6.

hrůza nadpřirozený původ.“⁵¹ Díky fantasy je čtenář vtažen do světa kouzel a magie plného nadpřirozených bytostí nebo lidmi s nadpřirozenými schopnostmi. Příběhy se mohou odehrávat v nám známém světě, kde panují stejné zákony a pravidla a existují stejné země, ale velmi často se jedná o vymyšlený svět, země či království, která nejsou skutečná, i když mnohdy jsou parafrází na reálné státy.

Fantasy je protikladem ke sci-fi, která své čtenáře zavede do daleké budoucnosti plné technologických vynálezů, jež nám jsou neznámé, nebo o nichž jen sníme. Mezi první díla žánru science fiction se řadí světoznámé romány Julesa Verna, ve kterých autor popisuje podivné stroje, které se ovšem staly po několika letech skutečností. Magický prvek je ve sci-fi zastoupen technologií. Oba žánry se tedy vypořádávají s neznámem a nadpřirozenem po svém – v jednom jde o kouzla a čáry, ve druhém o technologii mimozemských civilizací nebo lidské rasy z budoucnosti.

Hororové příběhy si kladou za cíl vzbudit ve svých čtenářích podivné mrazení a strach. K tomu využívají různých nadpřirozených, vymyšlených motivů, sil z jiných světů, častý je motiv duchů. Horor tedy zapadá do škatulky fantastické literatury tím, že do normálního lidského světa povolává nadpřirozené síly, které není možné logicky vysvětlit či vědecky prozkoumat.

Fantastická literatura slouží hlavně k pobavení, ale též k zamyšlení. Mnohdy v ní můžeme vidět kritiku naší současné společnosti, která ovšem není tak ostrá a možná i díky magickým prvkům a pohádkovému tónu je společností snadněji přijatelná. Pro děti může mít tato literatura další význam, jak tvrdí francouzská spisovatelka Jacqueline Heldová, která se zabývá vlivem fantastické literatury právě na děti. „Úkolem fantastiky naprosto není dávat dítěti byť i sebesprávnější návody, jak poznávat a jednat. Fantastická a básnická literatura je především a neoddělitelně zdrojem úžasu a osobního promýšlení věcí, zdrojem kritičnosti, protože každý objev krásna nás činí náročnými a tedy kritičtějšími k světu. A tím, že rozbíjí ustrnulé stereotypy, tím, že je novou tvorbou, která uvolňuje a zúrodňuje čtenářovu obrazotvornost, stává se nezbytným prvkem při utváření dítěte, které má zítra objevovat svět.“⁵² Pro děti je fantastická literatura zdrojem inspirace, rozvíjí kritické a kreativní myšlení a obrazotvornost. Je tedy dobré, když děti čtou fantastickou literaturu. Měli bychom však dávat pozor, aby se jednalo o díla určena dětem, ve kterých se nevyskytuje tolik násilných prvků jako v literatuře pro dospělé.

⁵¹ ADAMOVIČ, I., *Slovník české literární fantastiky a science fiction*, Praha 1995, str. 6.

⁵² HELDOVÁ, J., *V říši obrazotvornosti : děti a fantastická literatura*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1985, str. 189.

3.1.2. O FANTASY

3.1.2.1. Definice fantasy

Již jsme jmenovali tři žánry fantastiky. Horor je tajemný příběh vyvolávající pocity strachu. Science fiction nebo vědecko-fantastické příběhy se zaměřují především na dalekou budoucnost, technické vymoženosti, cestování ve vesmíru apod. Ve fantasy se místo technologie využívá magie a kouzla a příběhy se odehrávají v alternativních světech, které ovšem mohou být propojeny s naším (např. *Letopisy Narnie* od C. S. Lewise).

V *Encyklopedii literárních žánrů* můžeme najít definici, že fantasy literatura je „populární žánr iracionální fantastiky s tematickými zdroji v mýtu a středověké romanci. [...] Fantasy staví proti racionalismu citovost a pohádkovost, její kořeny jsou v minulosti (pseudohistorii), místo techniky se soustřeďuje na magii a mystiku.“⁵³

Žánr fantasy bývá občas nesnadné přesně definovat. Někdy je těžké určit, jestli se jedná o pohádku nebo už o fantasy, jindy mohou čtenáře zmást netradiční rekvizity apod. Fantasy je velice různorodý žánr s mnoha variantami, a proto jej dělíme na subžánry. Jedno dělení nám předkládá *Encyklopedie literárních žánrů*, kde jsou vyjmenovány tři varianty - epická, hrdinská a science fantasy.⁵⁴

Andrzej Sapkowski se k dělení žánru fantasy vyjádřil ve svém článku *Subžánry subžánru* a dělí fantasy na sedm subžánrů.⁵⁵ „Za zamčenými dveřmi“ označuje taková díla, ve kterých existuje kromě našeho světa ještě druhý, ve kterém ovšem platí zcela jiné zákony (hlavně magií) a do kterého se lze dostat díky „dveřím“ nebo jinému magickému průchodu (skříň, kniha aj.), o kterém se však dozví pouze vyvolení. Vhodným příkladem jsou *Lev, čarodějnice a skříň* od C. S. Lewise nebo *Nekonečný příběh* Michaela Endeho.

„Retellingem“ neboli česky opakováním či převyprávěním Sapkowski označuje díla, která již byla několikrát převyprávěna a opět se tak děje. Autor se snaží, aby tato jeho verze byla přijata čtenáři jako pravdivá, ubírá pohádkových prvků, ale magii a kozla ponechává.

⁵³ MOCNÁ, D., PETERKA, J., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, str. 186.

⁵⁴ V mé bakalářské práci je možné kromě tohoto dělení najít další podžánry s jejich stručnou definicí, např. historická, temný, vysoká, urban fantasy, steampunk aj., ŽŮRKOVÁ, I., *Sága o zaklínači Andrzeje Sapkowského a její český překlad*, Olomouc, 2011, str. 11-12.

⁵⁵ SAPKOWSKI, A., *Subžánry subžánru*. Ikarie. 2001, 5, str. 41-46.

„Jakozemě“ jsou příběhy z jiných světů, děj se odehrává ve zcela vymyšleném a mnohdy velice detailně propracovaném světě – v Jakozemi. Typickým příkladem je svět Středozemě Tolkiena nebo Zeměplochy Pratchetta.

Další subžánr nazývá Sapkowski „Historia Magica“, který zastřešuje díla z alternativní historie, ve kterých se autoři zabývají otázkou „co by se stalo, kdyby“, přičemž stále musí být přítomen prvek magie.

V subžánru pojmenovaném „Přichází něco zlého“ se do nám známého světa, do naší reality dostávají magické prvky, dějí se neuvěřitelné věci jako je tomu na příklad v *Harry Potterovi* od J. K. Rowlingové.

„Mezi námi zvířátky“ je název pro díla se zvířaty, která ale mluví a jednají jako lidé. Tento subžánr má často ekologický ráz.

Nakonec zbývá „Urban fantasy“, jejichž děj se odehrává ve městech, ovšem na ulicích zde kromě obyčejných smrtelníků potkáme třeba i démony, elfy nebo jakékoliv jiné nadpřirozené bytosti nebo bytosti s nadpřirozenou magickou silou.

3.1.2.2. Tradiční versus moderní⁵⁶

Od poloviny 20. století přijímá fantasy podobu, kterou již známe a nazýváme ji *moderní fantasy*. Marek Dvořák ve své práci popisuje tři hlavní body, ve kterých se moderní fantasy od tradiční zásadně liší.

Prvním z nich je pojetí světa. V moderní fantasy se děj odehrává ve zcela vymyšleném světě, který nesouvisí s naší realitou, nebo se jedná o svět vedle naší reality, o kterém vědí jen vyvolení. Oproti tomu dřívější díla respektovala reálný svět, takový, jaký byl v dané chvíli nebo v minulosti.

Dalším bodem je zdroj nadpřirozených sil v příběhu. Dříve byla tato síla explicitně spojena na příklad s božskou silou nebo mýtickým původem, naopak nyní původ magických sil ve světě není nijak vysvětlen či upřesněn.

Posledním rozdílem je autorství děl. Dnes je autor (či autoři) vždy známý, dřívější díla však pochází z lidové tvořivosti a převážně byla předávána a šířena ústní slovesností, a proto není výjimkou najít jedno dílo v mnoha různých podobách.

⁵⁶ DVOŘÁK, M., *Žánrové varianty fantasy v současné české literatuře*, Brno 2014, str. 8.

3.1.2.3. Vývoj fantasy

Jak již bylo zmíněno, kořeny fantasy lze hledat daleko v minulosti. Vývoj fantasy můžeme spatřit již ve starověkých eposech a bájích (např. *Epos o Gilgamešovi*), ve středověku pokračujeme přes rytířské a hrdinské eposy a *chansons de geste* z dob Karla Velikého (např. *Píseň o Rolandovi*) a Alexandra Velikého. Největší vliv na moderní fantasy je vidět v příbězích a legendách o králi Artušovi a rytířích Kulatého stolu. Toto téma bylo tak populární, že se ve fantasy literatuře objevuje i dnes (např. Sapkowski se tímto tématem inspiroval a napsal *Magické střípky*).

V době romantismu se velmi populárními staly pohádky a celkově se v umění opouští od rozumovosti a logiky, které vládly během osvícenství, a upřednostňuje se citovost, představivost a fantazie. Mezi první vlaštovky *moderní fantasy* můžeme zařadit např. Williama Morrisa, který ve svém díle *Studna na koci světa* z roku 1896 poprvé zobrazuje kompletně fantazijní svět. Dále už spisovatelé fantasy literatury vytvářejí své vlastní světy, které mají vlastní zákony a s naším světem mají pramálo společného. Následuje vlna nadšení, fantasy se stává populárnější, vycházejí první tematické časopisy, které tento literární žánr propagují a šíří mezi veřejností. Tato vlna s sebou nese vznik podžánru *sword and sorcery* (*meč a magie*), jejíž hlavní představitel je Robert Edwin Howard, který stvořil postavu barbara Conana, nepřemožitelného hrdiny, který se ohání mečem a osvobozuje dámy v nesnázích. Pro mnohé čtenáře tento způsob zpracování dělá z fantasy pouze podřadnou, brakovou literaturu bez hluboké myšlenky.

Moderní fantasy v takové podobě, jak ji známe dnes, proslavil v polovině 20. století především anglický spisovatel J. R. R. Tolkien svou trilogií *Pán prstenů*, které předchází *Hobit*. Tolkien je považován za „otce fantasy“, i když už dříve vycházely knihy s fantasy tematikou. Sám král polské fantasy literatury Andrzej Sapkowski tvrdí o Tolkienovi, že „byl První a Velký. Kdo se později vydal stejnou archetypickou stopou, dostal nálepkou napodobitel (...) a stvořil vlastní archetyp, archetyp Tolkiena.“⁵⁷

Od té doby nastal pravý „boom“, fantasy získala obrovské množství příznivců po celém světě. Postupně začaly vycházet další a další specializované časopisy, karetní, deskové (např. *Zeměplocha*⁵⁸) i počítačové hry (např. *Zaklínač*⁵⁹). Knihy se staly

⁵⁷SAPKOWSKI, A., *Všedých horách zlato není aneb hrstka úvah o literatuře fantasy*, , http://www.sapkowski.cz/v_sedych_horach_zlato_neni.asp, cit. 2. 2. 2015.

⁵⁸V České republice vyšly deskové hry na motivy knih T. Pratchetta: *Zeměplocha: Ankh-Morpork* (2011) a *Zeměplocha: Čarodějky* (2013), hra *Discworld: Guards! Guards!* (2011) ještě nebyla přeložena do češtiny, ale už je možné ji u nás koupit v anglickém originálu.

vděčnou předlohou filmových adaptací, jež sbíraly jedno ocenění za druhým (např. filmová trilogie *Pán prstenů* v režii Petera Jacksona). Nadšení pro fantasy literaturu trvá do současnosti. V České republice i ve světě se dnes velké oblibě těší veškeré příběhy a ságy o upírech a vlkodlacích, které svou popularitu získaly také díky čtyřdílné sáze *Stmívání*⁶⁰ od Stephenie Meyerové. Ale nejsou to jen upíři a anglofonní autoři, kteří dobývají české a polské knižní trhy. V roce 2013 vydal Sapkowski další knihu o zaklánači Geraltovi *Wiedźmin: Sezon burz*.⁶¹

3.1.2. FANTASY V ČR

3.1.2.1. Česká fantasy

O české fantasy píše Ondřej Neff v předmluvě ve Slovníku české fantasy a science fiction Ivana Adamoviče⁶². První fantasy dílo vidí Neff ve věhlasném *Labyrintu světa a ráji srdce* od Komenského. Nemůžeme ho však absolutně srovnávat s díly moderní fantasy, nicméně prvky fantasy už zde nacházíme, což Neffovi stačí.

Počátky české fantastiky se datují k druhé polovině 19. století, kdy hrál důležitou roli rozvoj vědy a techniky. Ve Verneovi vidí velký vzor např. Jakub Arbes (*Newtonův mozek*), Svatopluk Čech (*Pravý výlet pana Broučka do Měsíce*), Metod Suchdolský (*Rusové na Martu*) aj. První světová válka si vynutila literární nečinnost a i v období meziválečném a těsně po 2. světové válce najdeme jen málo autorů zabývajících se fantastikou. Nejznámější je Karel Čapek, který ve svých dílech dává najevo svou nedůvěru v techniku a naopak upřednostňuje harmonické mezilidské vztahy, které jsou pro něj nejvyšší hodnotou. Mezi hrstku dalších spisovatelů fantastiky patří např. Jan Weiss či Tomáš Hrubý.

Později se s rozvojem techniky dostává do popředí žánr sci-fi jakož žánr vycházející z odkazu Karla Čapka. Pro svou popularitu jej využívala i marxistická propaganda, která vytvářela v utopických světech novou společnost na základě své ideologie. Proto byla tvorba některých takových spisovatelů podporována např. Vladimíra Babuly, Františka Běhouňka či Ludvíka Součka. Výjimkou byl Josef

⁵⁹ *Zaklánač* je počítačová hra na motivy příběhů o zaklánači od A. Sapkowského. První díl se objevil v roce 2008, po velmi kladných reakcích vyšel v roce 2011 *Zaklánač 2: Vrahové králů*. *Zaklánač 3* se plánuje na rok 2015, což svědčí o trvajícím nadšení hráčů a fanoušků.

⁶⁰ MEYEROVÁ, S., *Stmívání* (2005), *Nový měsíc* (2006), *Zatmění* (2007), *Rozbřesk* (2008).

⁶¹ V České republice tato kniha vyšla pod názvem *Bouřková sezóna* v roce 2014 v nakladatelství Leonardo.

⁶² ADAMOVIČ, I., *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. R3, Praha 1995.

Nesvadba, který vydává sbírku povídek o Tarzanovi, jež marxistickou ideologii postrádají. Díky nim se dostává do celosvětového povědomí a později je jeho povídka *Ostrov pirátů* (1962) otištěna v americkém magazínu *Magazine of Fantasy and Science Fiction*. Bohužel v době nadvlády Sovětského svazu je mnoho děl cenzurováno, fantasy je na okraji zájmu a prakticky až do roku 1989 je fantasy literatura umlčena. To se však má během krátké doby změnit.

Po revoluci došlo k velkému společenskému a kulturnímu uvolnění a nastal „boom“ fantastiky. V České republice se objevilo ohromné množství literatury, mezi kterou byla, samozřejmě, zahrnuta i fantasy literatura nebo sci-fi. Nikdo ale nehleděl na to, jedná-li se o kvalitní dílo nebo ne. Všichni se snažili dohnat vše, co zameškali v dobách komunismu a tak mnohdy v tvorbě nešlo o kvalitu. „V roce 1993 existuje cca 80 nakladatelských domů, ať už specializovaných či nikoliv, které vydávají díla spadající do fantastiky“.⁶³

Chvíli však trvalo, než vydavatelé přistoupili na tisk knih také českých fantasy autorů, proto někteří psali pod pseudonymy, které by zněly více cizokrajně (např. Adam Andres – Veronika Válková, Frank Skipper – František Novotný, Leonard Em – Leonard Medek aj.). Také se začaly vydávat specializované časopisy, magazíny a fanziny, ve kterých mohli spisovatelé publikovat své povídky, romány na pokračování, recenze, upoutávky aj. ze světa jak fantasy, tak sci-fi či hororu dle zaměření periodika. Mezi nejznámější časopisy patří *Svět fantastiky*, *Ikarie* a *Pevnost*, z nichž poslední jmenovaný vychází dodnes.

V současnosti píše v České republice mnoho autorů zaměřujících se pouze na fantasy, ať už na jakýkoliv z jejích subžánrů. Velké oblibě se těší Jiří Kulháněk, v jehož dílech najdeme kromě extrémního množství násilí, krve a sarkasmu i hlubší myšlenku, jak tvrdí Dvořák ve své práci: „Černý humor, silná nadsázka a do absurdna zacházející brutalita jsou atributy Kulhánkovy tvorby. Byť toto samo o sobě zní lacině a kýčovitě, Kulháněk je obvykle schopen svým knihám vytvořit hlubší rozměr a odlišit je tak od klasické ‚béčkovité‘ tvorby.“⁶⁴

Mimořádné pozornosti se těší Ondřej Neff, spisovatel, překladatel a publicista, jehož vzorem jsou spisovatelé s pokrokovými a novátorskými myšlenkami Jules Verne a český Ludvík Souček. Fanoušky velmi oblíbená je Neffova série příběhů *Milénium*,

⁶³ HLOUŠKOVÁ, Z., *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990*, Praha 2007, str. 51.

⁶⁴ DVOŘÁK, M., *Žánrové varianty fantasy v současné české literatuře*, Brno 2014, str. 23.

odehrávající se na Měsíci, nebo román *Tma* s postkatastrofickou tematikou, ale také jeho teoretické texty o sci-fi a fantasy.

Typickým autorem hrdinské fantasy je Miroslav Žamboch se svým cyklem o Koniášovi, který je tvořen povídkami, novelami a jedním románem. Kromě toho napsal další dva úspěšné romány (*Maverick – Pěšec na odpis* a *Drsný spasitel*). V jeho stylu je možné vidět vliv Sapkowského, „avšak pojetí magie je civilnější a zapojení nápaditých prvků citlivější... Používá moderní jazyk, odpovídající mentalitě dnešních lidí, a tím narušuje zaběhnutá klišé, inovativní je také propojení fantasy s detektivkou.“⁶⁵

Ondřej Netík se se svým románem *Zelený skřítek a děvčátko jménem Diana* pohybuje na hranici fantasy a pohádky. Leonard Medek pokračoval v sérii o Conanovi a napsal o něm tři příběhy, kromě toho v roce 2006 vydal *Stín modrého býka*, výjimečné dílo patřící do historické fantasy, ve kterém můžeme obdivovat znalost historických pramenů – děj se odehrává ve 4. století po Kristu na českém území, kde se setkávají Keltové, Římané, Germáni a Slované.

Nesmíme opomenout ani české spisovatelky, které si vydobýly své místo ve fantasy literatuře. Veronika Válková jako by spadla z čistého nebe a získala si přízeň hned svou prvotinou *Wetemaa* z roku 1992. V následujících letech napsala několik pokračování, která zůstala stále tak čtivá. „Záměrně zvolený přímočarý styl příběhu evokuje staré báje a kroniky. Tento pocit ještě autorka umocňuje používáním archaické mluvy a názvosloví.“⁶⁶ Válková používá pseudonym Adam Andres, odhalení pravé identity spisovatelky nepřineslo žádné negativní následky, naopak se zdá, že její popularita stále stoupá – v roce 2012 byla vydán první díl komiksu *Wetemaa*, který podle kritiky „bere dech“.⁶⁷

Petra Neomillnerová je spisovatelkou, která do české fantasy vnesla nespoutanou a osobitou ženskou hrdinku, ženu svobodnou a nezávislou. „Tyto hrdinky totiž nejsou uhlazeně krásné nebo všemocné kouzelnice v bílých rukavičkách, jsou poznamenané a zatrpklé. Zároveň také nezávislé a hrdé, mohou si dovolit dělat, co samy chtějí, a třebaže poražené a zbité, neztrácejí nikdy sebeúctu.“⁶⁸ U Neomillnerové pozorujeme vliv Sapkowského, jak jeho postavy zaklínače, tak i stylu psaní plného vulgárních výrazů a sexuálních scén.

⁶⁵ HLOUŠKOVÁ, Z., *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990*, Praha 2007, str. 80.

⁶⁶ HLOUŠKOVÁ, Z., *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990*, Praha 2007, str. 85-86.

⁶⁷ <http://www.fantasya.cz/clanek/komiksova-wetemaa-adama-andrese-bere-dech>, cit. 3.4.2015.

⁶⁸ HLOUŠKOVÁ, Z., *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990*, Praha 2007, str. 90.

Karolína Francová navazuje na tradiční odkaz Tolkiena romány *Algar tarch* či *Arien*, ve kterých dokazuje svůj um a cit pro tradiční schémata hrdinské fantasy. Františka Vrbenská vytváří detailně propracovaný svět včetně studie tamního trestního práva. Její série *Labyrint Půlnočního draka* se vyznačuje nebývalou poetikou a bohatostí jazyka. „Autorka používá nesmírně bohatý jazyk, čerpající originální pojmenování ze všech vrstev slovní zásoby (archaismy, neologismy, kalky aj.) S bohatou slovní zásobou souvisejí také výborné popisy osob, zvířat, soubojů a zejména prostředí.“⁶⁹

Samozřejmě existují v dnešní době mnozí další autoři zaměřující se na fatasy, uvádíme na závěr ještě pár jmen, současných spisovatelů: Vladimír Šlechta, Jiří Wolker Procházka, Jaroslav Mostecký, František Novotný, Jaroslav Velinský, Pavel Renčín, Jana Rečková, Anna Bauerová, Ester Marie Nováková...

3.1.2.2. Vliv světové fantasy

Před rokem 1989 byla role cizojazyčné fantasy v České republice zanedbatelná. Nemohlo tomu být jinak, jelikož tehdejší režim nepovoloval vydávání těchto knih. V polovině 50. let, kdy nastalo jisté uvolnění, se začala objevovat zahraniční sci-fi, kterou zastupovaly např. romány Raye Bradburyho *Martánská kronika* a *451° Fahrenheita*, „a to proto, že tato jeho díla byla interpretována jako kritika „kapitalistického systému“.“⁷⁰ Mnohdy byly knihy tisknuty ve zkrácené verzi, protože určité části neprošly cenzurou. „V praxi to znamenalo, že byly z originálu vypuštěny politicky nepřijatelné pasáže, nebo byly alespoň pozměněny. Ve výše jmenovaných dílech (Wyndham – *Den trifidů*, Vonnegut – *Kolíbka* a *Groteska*) byli například Rusové důsledně nahrazeni Číňany nebo Španěly.“⁷¹

Opravdový příliv fantasy literatury můžeme pozorovat po roce 1989, kdy se český knižní trh otevřel světu a přijímal vše, co do této doby nebylo možné vydávat. Konečně se tedy i u nás objevil Pán prstenů světově známého Tolkiena. Ačkoliv první díl této trilogie napsal autor již v roce 1954, český překlad vyšel o mnoho let později, přesněji v roce 1990. Teprve nyní se tedy čeští čtenáři seznamují se základními a již proslulými díly světové fantasy, mezi které patří *Čaroděj Zeměmoří* Le Guinové, desetidílná saga *Děvet princů Amebru* Rogera Zelazného, která byla v češtině vydána za pouhé dva roky

⁶⁹ HLOUŠKOVÁ, Z., *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990*, Praha 2007, str. 84.

⁷⁰ COUBALOVÁ, A., *Žár fantasy v české literatuře pro děti a mládež*, Brno 2012, str. 20.

⁷¹ VAŠKOVÁ, E., *Kapitoly z české fantasy*, Brno 2007, str. 12.

(1992-1994) nebo cyklus o Avalonu nebo *Darkover* Marion Zimmer Bradleyové, které česky vyšly zhruba o dvacet let později než anglický originál (např. *Přistání* 1996 – *Darkover* 1972, *Mlhy Avalonu* 2001 – *Mists of Avalon* 1979 atd.).

Po těchto ve světě již známých autorech přicházejí i noví autoři, kteří debutují i ve svých rodných zemích. Jedním z nich je i Andrzej Sapkowski s povídkovými sbírkami o zaklínači a následně celou pentalogií věnovanou tomuto hrdinovi. Sapkowski debutoval povídkou *Zaklínač* v roce 1990, jeho povídkové sbírky vyšly v roce 1993 v Polsku i v Česku, *Sága o zaklínači* vycházela v letech 1994 – 1999 a v češtině 1995 – 2000.

Velký vliv na českou fantasy měla i úspěšná anglická spisovatelka J. K. Rowlingová, svými knihami o kouzelníkovi Harry Potterovi získala české čtenáře a inspirovala mnohé autory. Stejně úspěšný byl i Terry Pratchett, který čtenáři představil svůj svět *Zeměplocha* a jeho romány se odehrávají výhradně zde. Neil Gaiman se v českém prostředí představil jak svými romány, tak i komiksy o Sandmanovi, Stephen King svými romány s hororovou atmosférou. První díl ságy *Píseň ohně a ledu* s názvem *Hra o trůny* George R. R. Martina byl sice do češtiny přeložen a vydán již v roce 2000, mnohem větší popularitu však tato sága získala až v posledních letech díky televiznímu zpracování.

V České republice se stále objevují nové publikace našich i zahraničních autorů. Fantasy je nyní žánr velice populární a žádaný. K této popularitě přispívá i fakt, že mnoho románů se stalo předlohou pro filmy a seriály, jak tomu bylo např. u trilogie *Pán prstenů* od Tolkiena, *Koraliny* a *Hvězdného prachu* Geimena nebo *Hry o trůny* Martina. Fanoušci fantasy organizují i svá setkání, tzv. cony, kde se mohou účastnit různých přednášek, setkat s pozvanými osobnostmi české i světové fantasy, dozvědět se nové informace od jiných nadšenců. Velice známý je Tolkiencon (setkání příznivců Tolkiena a jeho děl), Trpaslicon (setkání fanoušků seriálu *Červený trpaslík* – Red dwarf) nebo v ČR nejvýznamnější Festival fantazie, který se každoročně koná v Chotěboři.

3.1.2.3. Polská fantastika v ČR

V České republice se na pultech knihkupců objevují nejen tituly přeložené z anglických originálů, které ovšem převažují, ale můžeme najít stále více knih od polských autorů. Nejznámějším z nich je Andrzej Sapkowski, „nekorunovaný král

současné polské, potažmo východoevropské, fantasy“⁷², který si české čtenáře získal svými příběhy o zaklínači Gertovi. Pentalogie *Zaklínač* se dočkala několika dotisků, následně byla znovu vydána a dnes si může čtenář koupit i pentalogii vázanou ve tvrdých deskách, ne pouze původní brožované vydání. Popularita knihy neklesá, spíše naopak a to možná i díky již zmiňované počítačové hře *Zaklínač*, která už má dva díly a čeká se na třetí. Celá pentalogie byla po roce 2000 vydána čtyřikrát. Husitská trilogie, další autorovo dílo, která se odehrává za dob husitských válek i na území dnešního Polska a Česka, nezůstává za *Zaklínačem* pozadu a byla vydána třikrát. Po dlouhé odmlce se Sapkowski opět vrátil ke svému nejslavnějšímu hrdinovi zaklínači Gertovi a fanoušci netrpělivě čekali na nový román *Bouřková sezóna* (polsky Sezon burz), který v Polsku vyšel v roce 2013 a v Česku jen o rok později. Díla Sapkowského jsou nejvíce vydávanými z polské literatury a jasně tak dokazují svou výjimečnost, spisovatelův vyprávěcí umu i oblibu tohoto žánru.

Polští spisovatelé fantasy jsou v České republice stále více známí a populární. Sapkowski byl dlouho jediný populární Polák, který si získal srdce českých čtenářů. Nyní se už situace mění a po boku Sapkowského stanuli i jiní jako na příklad Andrzej Pilipiuk. Pilipiuk se narodil v roce 1947 ve Varšavě, kde studoval na Varšavské univerzitě archeologii. Tento „Homo literatus, který ke psaní přistupuje s železnou pravidelností – pracuje podle plánu, každý den a když cítí, že je příběhem unavený, tak se pustí do jiného titulu,“⁷³ začal svou spisovatelskou kariéru v roce 1996 povídkou *Hyena*, ve které se poprvé objevuje postava Jakuba. O tomto opileckém hrdinovi pak Pilipiuk napsal celou řadu povídek, které vydal v několika svazcích – *Kroniky Jakuba Vandrovce*, *Čaroděj Ivanov*, *Vezmi černou slepici*, *Záhady Kuby Rozparovače*, *Věšet každý může*, *Homo špirituz*, *Jed*. Možná nejen drsné a strohé hlášky, ale i jeho „výpitkovský vtip a (...) nadsázka (...) Čechům-pivařům nemůže být jinak než sympatická.“⁷⁴ Původní povídka *Sestřenky* byla tak úspěšná (získal za ni cenu Janusze Zajdla), že ji rozpracoval do prvního dílu trilogie *Sestřenky*, *Princezna*, *Dědičky*. Pilipiuk získal Cenu Janusze Zajdla (na kterou byl několikrát nominován) a čtyřikrát cenu Nautilus.

Třetím nejčastěji překládaným polským autorem po roce 2000 je Stanisław Lem. Z této trojice zmiňovaných je to zástupce starší generace, narodil se v roce 1921 a zemřel v roce 2006. Nepatří pod žánr fantasy, více se věnoval sci-fi, ale jako světově známého

⁷² <http://www.legie.info/autor/15-andrzej-sapkowski>, cit. 3. 4. 2015.

⁷³ http://valkiria.net/index.php?area=20&p=static&page=pilipiuk_o_autorze, cit. 3. 4. 2015.

⁷⁴ <http://www.fantasyplanet.cz/clanek/andrzej-pilipiuk-jed>, cit. 4. 4. 2015.

autora spadajícího do fantastiky jej není možné opomenout. Jeho doménou byla hlavně vědecká fantastika a svými díly zásadně ovlivnil celou světovou sci-fi. Jeho povídky a romány byly přeloženy asi do čtyřiceti jazyků a Lem se stal jedním ze základních spisovatelů fantastické literatury. Ve svých románech se zabývá navazováním kontaktů s mimozemskou civilizací - mnohdy složitým či zcela nemožným, rozvojem civilizace a umělé inteligence, odkrýváním záhad vědy a techniky, kritikou totalitarismu, to vše s filozofickým podtextem.

Kromě těchto tří nejvýznamnějších a nejpopulárnějších spisovatelů se do českého povědomí dostávají i další autoři fantasy: Andrzej Ziemiański, Konrad Tomasz Lewandowski, Maja Lidia Kossakowska, Jarosław Grzędowski, Jakub Ćwiek.

3.1.2.4. Česká fantastika v Polsku

Fakt, že fantasy literatura obecně prožívá své období slávy, je patrné i z toho, že se překládá i česká fantastická tvorba, a to zejména v posledních letech. Není to snad proto, že bychom neměli své české spisovatele, ale zřejmě se ještě neobjevil nikdo dostatečně silný a výrazný, kdo by zaujal zahraniční čtenáře, kritiky a vydavatele.

Po roce 2000 je v Polsku druhým nejprekládanějším českým autorem, hned po Hrabalovi, Miroslav Žamboch (1972). Věnuje se jak fantasy, tak i sci-fi a už jeho první publikovaná povídka *Zpověď válečníka* si vysloužila pozitivní ohlas čtenářů. Následující romány a povídky nezklamaly a díky své popularitě se dostaly až na zahraniční knižní trh. V Polsku jsou jeho knihy vydávány od roku 2005 do současnosti. V recenzi na knihu *Visio in extremis* (pol. *Percepcja*) je Žamboch uveden jako „bez pochyby nejslavnější současný český autor fantastiky v Polsku.“⁷⁵

Vedle patnácti Žambochových knih bylo přeloženo po jedné knize od Vladimíra Šlechty (*Projekt Berserker*), Petra Schinka (*Kalibr .45*) Tomáše Němce (*Chladná hra*), Petry Neomillnerové (*Sladká jak krev*) a Františka Novotného (*Dlouhý den Valhaly* - rozpracovaný v polském vydání do dvou dílů). I tyto drobné a pro mnohé možná i zanedbatelné úspěchy pomáhají české literatuře proniknout do světa a zahraniční čtenáři mohou nahlédnout do české fantastiky.

⁷⁵ <http://www.kawerna.pl/recenzje/ksiazka/item/6574-miroslav-zamboch-percepcja-recenzja.html>, cit. 4. 4. 2015.

3.2. REPORTÁŽNÍ STYL

V současné době má velký úspěch polská reportáž. Mohlo by se zdát, že tento novinářský žánr je natolik dobově a místně podmíněný, že nemá předpoklady jako literární forma k širšímu uplatnění (překlady a vydávání) jinde než v zemi původu. Ale právě v Polsku překračují autoři často pomyslnou hranici mezi reportáží jako novinářským žánrem a uměleckou reportáží jako literární formou, což jim umožňuje pracovat s jazykem a stylem jinak a vytvářet beletristický literární text.

Touto změnou náhledu na reportáže ohromili polští reportéři celý svět. V České republice se těší největší oblibě Mariusz Szczygieł, který píše reportáže o Češích, českých a československých realitách a i tím si vydobyl své zásadní místo v českém povědomí. Ve Francii jsou nejznámější Hanna Krall, Wilk, Ryszard Kapuściński i Mariusz Szczygieł.

3.2.1. Reportáž

Reportáž je žánr, který stojí na pomezí publicistického a uměleckého stylu. Slovo samotné bylo převzato z francouzského „reportage“ odvozené od slovesa „reporter“ znamenající „přinášet“, „donášet“ ve smyslu přinášet nějakou informaci. Do francouzštiny se slovo dostalo z latinského „reporto“. Reportáže v publicistickém stylu sdělují čtenářům, co se kde odehrálo, na rozdíl od zprávy však reportáž detailně popisuje realitu a kontext událostí. Jejich cílem není hodnocení, ale autor se často přikloní i k hodnotícímu komentáři. V uměleckém stylu se toto hodnocení objevuje častěji, autor využívá estetická a uměleckých slovních obrátů. Hlavní informaci to ovšem nijak nemění, ta je stále pravdivá a nijak nefabulovaná. „Novinářská reportáž přináší popis výjimečné události jako očitě svědectví účastníka dění - reportéra. (...) Převáží-li ve ztvárnění látky subjektivně hodnotící přístup v líčení události, pak jde o reportáž uměleckou. I ta má dokumentární hodnotu, pravdivost věcných informací je zachována, ale „reportér“ má funkci vypravěče o faktické události - esteticky aktualizuje jazyk i kompozici, využívá retrospektivy, událost může hodnotit s nadsázkou, může k ní

zaujímat humorný nebo satirický postoj... Umělecká reportáž patří k tzv. nefabulované beletrii, jde o žánr literatury faktu.“⁷⁶

3.2.2. Historie polské reportáže

Za zakladatele a otce reportáže v Polsku je považován Melchior Wańkowicz (1892 – 1974). Jeho knihy, např. *Monte Cassino*, *Westerplatten*, jsou výbornou rekonstrukcí válečných událostí. K mistrům reportáží se řadí i Arkady Fiedler (1894 – 1985) a Ksawery Pruszyński (1907 – 1950).⁷⁷ Po 2. světové válce začal v Polsku vycházet časopis *Svět* (pol. *Świat*), do kterého svými texty a reportážemi přispívalo velké množství reportérů a novinářů. Byl to časopis, který vycházel v celém Polsku a věnoval se především politickým, ekonomickým a kulturně-naukovým tématům. Právě ve *Světě*, který vycházel v letech 1951 – 1969, začalo svou kariéru mnoho novinářů. Jmenujme alespoň ty nejznámější, kterými jsou Marian Brandys (1912 - 1998), Edmund Jan Osmańczyk (1913 - 1989), Kazimierz Dziewankowski (1930 - 1998), Lucjan Wolanowski (1920-2006).

Na přelomu padesátých a šedesátých let se začaly prosazovat i cestopisné reportáže, které se objevovaly v časopise *Jiskry* (*Iskry*). Tyto reportáže se staly doménou např. Krzysztofa Baranowského, Witolda Chromińskiego, Ryszarda Kapuścińskiego a dalších.

V současné době se reportážní literatuře věnuje i mnoho mladých. Tuto nejnovější vlnu autorů tvoří převážně ti, kteří pracovali v deníku *Gazeta Wyborcza*, např. Mariusz Szczygieł, Wojciech Tochman, Beata Pawlak aj. Mladí autoři jsou podporováni státními institucemi, v Polsku se koná festival zaměřený na umělecké reportáže *Camera Obscura* a každoročně se uděluje Cena Ryszarda Kapuścińskiego.

3.2.3. Polská škola reportáže

Jak už jsme zmínili, nejedná se o strohé reportáže a propojení uměleckého stylu s fakty se čtenářům zřejmě líbí. Podle Szczygieła se jedná o „více či méně literární popis

⁷⁶ LEDERBUCHOVÁ, L., *Průvodce literárním dílem Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*, Praha 2002, str. 279-280.

⁷⁷ FRÝDECKÝ, L., *Fenomen wspólnego polskiego reportazu literackiego*, Olomouc 2012, str. 15.

skutečnosti, který v Polsku nazýváme také literární reportáž. Jinak řečeno: hezky popsat fakta, lépe než obyčejným, publicistickým stylem“.⁷⁸

Zakopalová představuje tento fenomén následujícími slovy: „Polská škola reportáže, dlouhá tradice kvalitních reportáží spojujících novinářskou přesnost s uměním vyprávět poutavý příběh, představit originální obraz skutečnosti, je fenomén.“ My můžeme jen souhlasit. Tento fenomén ovládl nejen Polsko, ale i jiné země. Dokonce se o Polsku mluví jako o „království reportáže“.⁷⁹

3.2.4. Kapuściński, Szczygieł, Krall

V této části bychom chtěli přiblížit nejprekládanější polské autory po roce 2000, kteří píšou nebo psali umělecké reportáže a proslavili se jimi v zahraničí. V České republice je nejznámější „čechofil“ Mariusz Szczygieł, ve Francii je nejvíce překládaná reportérka Hanna Krall. V obou zemích stále vychází texty Ryszarda Kapuścińskiego, který patří do starší generace, ale je jedním z autorů, kteří v sedmdesátých letech tento žánr proslavili nejvíce.

Ryszard Kapuściński je z trojice jmenovaných autorů nejstarší - narodil se v roce 1932 a zemřel v roce 2007. Má přezdívku „císař reportáže“ a vedle Stanisława Lema je nejprekládanějším polským autorem.⁸⁰ Debutoval ještě před maturitou – když mu bylo sedmnáct let, psal básně do časopisu *Dnes a zítra (Dziś i Jutro)*. Po ukončení gymnázia pokračoval ve studiu ve Varšavě, kde studoval historii. Podle něj je pro každého redaktora základ poezie a historie: „Tvrdil, že poezie a historie jsou nejlepší způsob, jak se stát dobrým novinářem. Říkal, že novinář je takový historik, který píše o přítomnosti.“⁸¹

Kapuściński je známý hlavně díky svým reportážím z cest. V roce 1956 podnikl svou první zahraniční cestu do Indie, která pro něj, nezkušeného a světa neznalého mladíka, byla kulturním šokem, o kterém později psal v knize *Cesty s Herodotem (Podróże z Herodotem, 2004)*. Od roku 1962 cestoval po celém světě a stal se

⁷⁸KALUTA, I., ZAKOPALOVÁ, L., *Polská škola reportáže*, Praha 2012.

⁷⁹<http://www.mariuszszczygiel.com.pl/388,pro-%C4%8Cechy/report%C3%A1%C5%BE-mus%C3%AD-b%C3%BDt-o-n%C4%9B%C4%8Dem-v%C3%ADc>, cit. 12.4.2015.

⁸⁰http://pl.wikipedia.org/wiki/Ryszard_Kapu%C5%9Bci%C5%84ski, cit. 12.4.2015.

⁸¹<http://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1066271,Ryszard-Kapuscinski-%E2%80%93-cesarz-reportazu>, cit. 12.4.2015.

pravidelným přispěvatelem a zahraničním reportérem z Asie, Latinské Ameriky a Afriky pro PAP (Polska Agencja Prasowa).

Za svůj život získal asi čtyřicet různých cen a vyznamenání a byl přeložen do mnoha jazyků. Ve Francii byl známý ještě před rokem 2000, ale jeho knihy zde stále vycházejí a jsou úspěšné – po roce 2000 se ve Francii objevilo šest jeho titulů. I v České republice je tento spisovatel známý, i když se u nás v novém tisíciletí objevily jen dvě jeho knihy. Autor je populární i v dalších zemích, což dokazuje na příklad i to, že v Burkině Faso byla postavena škola nazvaná jeho jménem.⁸² Mnozí vidí v Kapuścińskim nejen reportéra, ale také humanistu a filozofa.

V České republice je v současnosti mnohem populárnější Mariusz Szczygieł. Tento novinář, spisovatel a reportér se narodil roku 1966. Už v šestnácti letech začal spolupracovat s časopisem *Na przelaj*, kde publikoval své reportáže. Absolvoval ekonomické lyceum a v roce 2000 zdárně ukončil studia na fakultě žurnalistiky Varšavské univerzity. Byl moderátorem v TV Polsat a dodnes spolupracuje s *Gazetou Wyborczou*. V roce 2010 založil společně s Tochmanem a Goźlińským *Institut reportáže*. Nejznámější z jeho knih je v České republice *Gottland* (polsky vydáno v roce 2006, česky 2007), ve které autor píše o životě Tomáše Bati. Knihy *Libůstka* a *Udělej si ráj* se v Česku objevily rok po vydání v Polsku v roce 2010 a dosud poslední kniha *Láska nebeská* vyšla ještě tentýž rok jako v Polsku (2012). Do francouzštiny byly zatím přeloženy jen dvě knihy – *Gottland* (2008) a *Udělej si ráj* (2012). Je zajímavé, že i když Szczygieł píše o českém prostředí a kontextu, jeho knihy se probojovaly i na francouzský knižní trh.

Jako poslední představíme Hannu Krall. Tato polská spisovatelka židovského původu se narodila v roce 1937 a je přezdívana „královna reportáže“. Během 2. světové války zemřelo hodně jejích příbuzných, mezi jinými i otec. Ona sama přežila jen díky tomu, že ji u sebe ukrývala polská rodina. Toto období pro ni bylo tak zásadní, že se i ve své pozdější tvorbě zabývala zejména holokaustem a osudem Židů v koncentračních táborech. Světový úspěch jí přinesla kniha rozhovorů s Markem Edelmanem (aktérem povstání ve varšavském ghettu) s názvem *Stihnout to před pádem bohem* (1977). Kniha byla přeložena do dvaceti jazyků a v češtině vyšla až v roce 1999. Ve Francii je tato autorka vydávanější než u nás. V Česku po roce 2000 vyšla jedna její kniha (*To ty jsi Daniel*, česky 2006, polsky 2001), ve Francii pět. Zdá se, že Francie je více otevřena

⁸² <http://kapuscinski.info/nowa-szkola-im-ryszarda-kapuscinskiego-w-burkina-faso.html>, cit 12. 4. 2015.

polským uměleckým reportážím. Češi, možná z čistě osobního důvodu, upřednostňují Szczygiela a o ostatní nejeví nijak výrazný zájem.

3.3. DALŠÍ VÝZNAMNÉ PŘEKLADY

3.3.1. ČESKÁ REALITA

3.3.1.1. Hrabal, Topol, Viewegh

Nejpřekládanějšími českými autory jsou Bohumil Hrabal, Jáchym Topol a Michal Viewegh. Na polském trhu se objevilo několik knih od každého z nich, mezi všemi ale vede Hrabal (po roce 2000 bylo přeloženo 22 jeho knih, z toho některé vyšly i ve druhém vydání).

Bohumil Hrabal se narodil v roce 1914, ale své povídky začal publikovat až kolem padesátky. První dvě povídky vydal v roce 1956 pod názvem *Hovory lidí*, poté v roce 1963 následovala další sbírka povídek *Perlička na dně*, o rok později sbírka *Pábitelé*. V Polsku se jako první objevila jeho povídka *Pohřeb* a to ve sborníku české prózy *Wiecej niz miłość: Opowiadania czeskie* z roku 1964. Na svůj překlad Hrabal tedy nečekal příliš dlouho a velice brzy se v Polsku stal velmi oblíbeným. Získal si nejen české a polské čtenáře, brzy se stal známým spisovatelem v celém světě – jeho knihy byly přeloženy asi do třiceti jazyků. V Polsku byla většina jeho děl přeložena ještě před rokem 2000, nyní se objevují hlavně nová vydání jeho knih, která svědčí o popularitě autora. Hrabal psal osobitým stylem o zcela obyčejných situacích každodenního života, hlavní hrdinové jsou obyčejní lidé, kteří žijí své obyčejné životy. Autorův způsob vyprávění dodává jeho příběhům osobité kouzlo. Literární historik Milan Baštík o Hrabalovi v rozhovoru pro Brněnský deník říká: „Je oblíbený zejména kvůli originálnímu stylu psaní. Říká se, že objevil žánr hospodské historky. Čtenáře oslovuje zejména způsob jeho vyprávění. Působí, jako by jim opravdu osobně někdo příběh vyprávěl.“⁸³ Hrabal patří mezi „pábitelé“, o kterých sám píše. Je to někdo, kdo jen tak tlachá, své na pohled nezajímavé historky přikrášluje, „pábí“ posluchače. Hrabal čerpal inspiraci ze svého vlastního života a zkušeností, které zpracovával do poetických příběhů a grotesek, občas doplněných o černý humor a jistou dávku skepse. „Měl neobvyklý dar objevovat krásno v tom, co je nejobyčejnější. Těšil se realitou a toto potěšení dokázal

⁸³ <http://brnensky.denik.cz/serialy/hrabalovo-pabeni-ucarovalo-celemu-svetu20100809.html>, cit. 10. 4. 2015.

předat dál čtenáři.⁸⁴ Hrabal zůstane známý díky svému neobyčejně příjemnému vypravěčskému talentu, se kterým hovoří o obyčejných lidech. Jeho díla ovlivnila prózu 20. století a inspirovala nejen spisovatele, ale také režiséry, což dokazují filmová zpracování mnohých jeho děl (např. *Postřižiny*, *Slavnosti sněženek*, *Něžný barbar*, *Ostře sledované vlaky*, *Příliš hlučná samota*, *Obsluhoval jsem anglického krále...*). Ve Varšavě dokonce existuje knihkupectví s kavárnou pojmenované *Czuły barbarzyńca* (čes. *Něžný barbar*).

Jáchym Topol je o několik generací mladší než Hrabal. Pro mnohé je symbol undergroundu. Narodil se v roce 1962 a začínal jako samizdatový básník, psal texty pro hudební kapely, přispíval do časopisů a novin, do roku 89 nemohl oficiálně publikovat. V letech 1991 a 1992 vyšly jeho sbírky básní, poté se Topol přeorientoval na prozaickou tvorbu. Jeho romány *Sestra* a *Anděl* byly v Polsku vydány v roce 2002, tedy o osm a sedm let později než v Česku. Už v těchto románech se projevil autorův osobitý styl psaní. Tento idiolekt objevující se v *Sestře* popisuje Chvatík jako „zběsilý (...) proplétající nesčetné literární narážky, citace a parafráze ... s žargonem mládeže na cestách, s vulgarismy a slovy z angličtiny, ruštiny a němčiny, psanými foneticky, se slangem Organizace a s jazykovými hříčkami.“⁸⁵

Topol si hraje s jazykem, míchá v jednom textu slang s hovorovou i spisovnou češtinou. Sám v jednom rozhovoru říká: „Já mám jazykovou obsesi, používání jazyka mě fascinuje. (...) Máme v sobě všechny ty češtiny smotaný, obecnou, hovorovou, spisovnou, nespisovnou. Občas použiješ tvar spisovný, občas vulgarismus a stejně to zní přirozeně. Řeč snad každého Čecha je míchanice.“⁸⁶ Polákům se tento jeho styl psaní zamlouvá, stejně tak i Topol sám. Vždyť i on má k Polsku a Polákům blízko, v rozhovoru s Jackiem Kisielem mluví o tom, jak Polsku v mládí záviděli, jak při každé možné příležitosti do Polska rád jezdil a jak se dnes cítí v Polsku dobře a je to pro něj jen další část jeho rodného kraje. V románu *Sestra* hlavní hrdina a vypravěč říká: „*W młodości czasami chciałem być Polakiem.*“ (čes. *V mládí jsem občas chtěl být Polákem*).⁸⁷

Třetí spisovatelem, o kterém se v této kapitole zmíníme, je Michal Viewegh. Narodil se v roce 1962 a své povídky publikoval v Mladé frontě během svého vysokoškolského studia na Karlově univerzitě v Praze (obor český jazyk a literatura –

⁸⁴ <http://www.rp.pl/artukul/9148,82855-Hrabal-uczy--jak-milowac-swiat.html?referer=redpol>, cit. 4. 4. 2015.

⁸⁵ CHVATÍK, K., *Zběsilost*, Tvar 1994, č. 16, str. 17.

⁸⁶ WEISS, T., *Jáchym Topol: nemůžu se zastavit*, Praha 2000, str. 113.

⁸⁷ <http://www.pk.org.pl/artukul.php?id=66>, cit. 4. 4. 2015.

pedagogika). Chvilí učil na základní škole, v letech 1993-1995 byl hlavní redaktorem časopisu Český spisovatel. V roce 1995 začal pracovat „na volné noze“. Jak píše Kožušník, Viewegh „je jedním z mála českých spisovatelů, který se dokáže psaním knih velice slušně živit.“⁸⁸ Jako spisovatel je velice produktivní, debutoval románem *Názory na vraždu* (1990) a od té doby vydává novou knihu téměř každý rok. Zájem o jeho knihy je v Česku i v zahraničí. V Polsku se jako první objevil jeho román *Účastníci zájezdu* v roce 2001. O tři roky později vyšly *Báječná léta pod psa*, další rok *Román pro ženy* a *Výchova dívek v Čechách*. Postupně se objevovaly další jeho romány a Viewegh se stal v Polsku natolik populárním, že vyšlo i druhé vydání *Účastníků zájezdu* a *Výchovy dívek v Čechách* (v letech 2008 a 2011).

Autorův talent se projevuje ve výborné fabulaci, vhodném užívání komických i tragických prvků. Nijak si realitu nepřikrášluje, popisuje příběhy ze své doby, mnohdy s autobiografickými prvky. Sám o svém psaní tvrdí: „V próze jde mimo jiné i o zvukomalebný půvab. Já nemám hudební sluch, ale tuhle melodii slyším. Vím, kde to drhne a kde ne. Tohle dělám intuitivně, kdyby se mě někdo zeptal, proč jsem zvolil právě tuhle variantu věty, nevím. Autor musí mít také ucho pro dialog, jisté kompoziční schopnosti, smysl pro humor... Určitě by měl být dobrý vypravěč.“⁸⁹

Závěrem této kapitoly je možné říci, že v polském prostředí se, vedle fenoménu fantasy, těší oblibě i realistická próza. Můžeme v tom vidět určitou snahu o rovnováhu – na jedné straně fantazie, na druhé realita. Hrabal, Topol a Viewegh píší příběhy ze života, z naší reality, kterou sami čtenáři žijí nebo zažili. Každý z těchto tří autorů podává obraz reality osobitým způsobem.

3.3.2. KLASIKOVÉ

3.3.2.1. Sienkiewicz

Jedním z nejvýznamnějších polských spisovatelů je Sienkiewicz. Ačkoliv žil a tvořil na přelomu 19. a 20. století, je stále známý a jeho díla jsou často vyhledávaná. Sienkiewicz se narodil v roce 1846, dětství prožil na vsi, mládí ve Varšavě, kde studoval historii, která mu byla námětem pro mnohé romány. Od roku 1872 začíná publikovat své povídky a novely, největší popularitu ale získal díky svým historickým románům. První

⁸⁸ KOŽUŠNÍK, M., *Playboy*, 2008, <http://www.viewegh.cz/autor.php>, cit. 4. 4. 2015.

⁸⁹ KOŽUŠNÍK, M., *Playboy*, 2008, <http://www.viewegh.cz/autor.php>, cit. 4. 4. 2015.

takové romány tvořící trilogii vyšly v letech 1884 (*Ohněm a meče*), 1886 (*Potopa*) a 1888 (*Pan Wołodyjowski*). *Quo vadis*, za který především získal Nobelovu cenu, vyšel v Polsku v roce 1896 a dočkal se dokonce několika filmových zpracování (v Itálii třikrát, v USA a nejnověji v Polsku v roce 2001), v roce 1900 vyšel kompletní román *Křižáci*, který před tím vycházel v časopise na pokračování.

V Česku jsou Sienkiewiczovy historické romány velmi známé. Většina jeho děl byla přeložena a vydána kolem roku 1900. V posledních letech to byly především *Quo vadis*, *Potopa*, *Ohněm a mečem*, *Křižáci* – všechny se po roce 2000 dostaly mezi čtenáře dokonce dvakrát.

Ve Francii je Sienkiewicz také známý. V nedávné době se objevila pouze dvě jeho díla – *Křižáci* a *Quo vadis*, přičemž druhý jmenovaný se dočkal takového ohlasu, že se po roce 2000 dočkal hned pěti vydání od pěti různých nakladatelství. Je to jediná polská kniha, která v posledních patnácti letech dosáhla takové úspěchu. I když se jeho první francouzský překlad objevil už v roce 1900, je oblíbený dodnes.

3.3.2.2. Hašek

V této části se zmíníme i o významném českém spisovateli, který si získal snad všechny Poláky svým hrdinou jménem Švejk z románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Je jím Jaroslav Hašek (1883 – 1923), asi nejvíce překládaný český spisovatel, jehož román o vojáku Švejkovi byl přeložen do 58 jazyků.⁹⁰

Tento „stoprocentní optimista překypující zdravým humorem a skoro nepřírozenou lehkomyšlností, se kterou dovedl hazardovati nejen svým duchem, ale i zdravím a vším materiálním“⁹¹ od svých osmnácti let přispíval svými povídkami do různých časopisů. Psal převážně humoristické a satirické texty a jeho život samotný působí velice uvolněně a bohémsky a anarchisticky. Z časopisu *Svět zvířat* musel odejít, protože psal o tvorech, kteří neexistovali, sám si je vymyslel. Se svými přáteli založil Stranu mírného pokroku v mezích zákona (1911), která měla být parodií na tehdejší volební situaci - šlo tedy o pouhou politickou mystifikaci. Hodně cestoval, hodně pil, angažoval se v anarchistických kruzích. Když však byl během První světové války zajat, vstoupil do Československé sociálně demokratické strany dělnické (1918). Do Česka se

⁹⁰ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/224333-hasek-je-na-roztrhání-ma-vlastní-pomník-z-osmi-kusu/>, cit. 10.4.2015.

⁹¹ MENER, V., *Lidský profil Jaroslava Haška*, 1946, <http://www.svejk-museum.cz/menger.htm#menger>, cit. 10.4.2015.

vrátil v roce 1920, uchýlil se do Lipnice nad Sázavou, kde psal román o Švejkovi – jeho poslední čtvrtá část ale není dokončena, Hašek předčasně zemřel na začátku roku 1923.⁹²

Román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* byl inspirací pro mnohé další spisovatele. Mnohokrát bylo toto dílo i zfilmováno - nejznámější je film Karla Steklého z roku 1956 s Rudolfem Hrušínským v hlavní roli. Kromě tohoto zpracování se objevila ještě dvě seriálová a dalších dvanáct filmových, několik z nich němých, jedno loutkové, černobílé i barevné, české i zahraniční (Německo, Rakousko, Velká Británie) a nejnověji anglicko-ukrajinské animované zpracování z roku 2009.⁹³

V Polsku slavil Švejk nečekaný úspěch. Celkem existují tři překlady, o nejnovější se postaral Antoni Kroh v roce 2009. Po roce 2000 byl román vydán šestkrát (2000, 2003, 2004, 2009 a 2011), z toho v roce 2011 ve dvou svazcích a v roce 2009 vyšlo kromě nově přeloženého vydání i druhé s původním překladem od Hulka-Laskowského (první překlad pocházející z roku 1931). Popularita Haška a jeho díla v Polsku je zřejmá nejen díky restauracím *U Szwejka* ve Varšavě, Sanoku aj. a *Szwejk* v Białystoku, ale také díky *Klubu přátel dobrého vojáka Švejka* (polsky *Klub Miłośników dobrego wojaka Szwejka*).

⁹² <http://dzieje.pl/rozmaitosci/90-lat-temu-zmarl-jaroslav-haszek-autor-przygod-dobrego-wojaka-szwejka>, cit. 10.4.2015.

⁹³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Osudy_dobrego_wojaka_szwejka, cit. 10.4.2015.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsat stav překladatelské a ediční aktivity při výměně mezi českou a polskou literaturou v měnících se podmínkách transformovaného knižního trhu. Po úvodu do problematiky a ujasnění pojmů následoval proto stručný exkurz do funkce knižního trhu a jeho vývoje v době politické a ekonomické transformace. Všimli jsme si vztahu knižního trhu a státu, vlivu kulturní politiky na knižní trh, odlišností ve fungování knižního trhu malých a velkých jazykových okruhů i problémů, s nimiž se knižní trh v průběhu transformace potýkal. Naznačili jsme také rozdíly ve vývoji v České republice a v Polsku a trendy, které ukazují na budoucí směr vývoje.

Bližší zkoumání a srovnání vývoje knižních trhů v Polsku a České republice ukázalo, že mezi oběma trhy existují podobnosti, ale i výrazné rozdíly. Mezi nejvýraznější podobnosti patří průběh a důsledky ekonomické transformace po roce 1989 a otevření trhů světu. Na polský i český knižní trh se dostala významná díla dosud neznámých, často režimem zakazovaných zahraničních autorů, ale také aktuální bestsellery se svým agresivním marketingem. Prudce narůstal počet domácích nakladatelů, kteří však byli rychle vystaveni konkurenci silných zahraničních nakladatelských domů. Situaci na polském trhu mapuje kniha *Powrót centrali* od Czaplińskiego a každým rokem vycházejí analýzy Gołębiewského s názvem *Rynek książki w Polsce* popisující rok na knižním trhu v Polsku. Právě Czapliński nazývá polskou knižní infrastrukturu „slabou sítí“.

V České republice se po roce 1989 začíná tisknout nejprve samizdatová literatura. Přichází vlna nadšení, která přináší vznik velkého množství nakladatelství. Brzo však byl trh přesycený, nepřehledný, zájem o četbu zejména u mladší generace poklesl a projevíly se i ekonomické problémy charakteristické pro malé trhy (obtížná prodejnost kritického nákladu). Dnes se na českém knižním trhu neobjevují žádné nečekané výkyvy, vše se děje tak, jak je pro tento typ knižního trhu typické a předvídatelné.

Problémy přinesla v ČR i neujasněná kulturní politika státu, která vedla ke zrušení snížené sazby DPH pro knihy, což v tomto ohledu vyčlenilo ČR ze společnosti rozvinutých zemí EU a způsobilo další ekonomické problémy zejména malým domácím nakladatelům. Dalším faktorem, který narušil křehkou rovnováhu malého knižního trhu, byla konkurence elektronických médií (internetu), které se někteří nakladatelé pokoušejí čelit tím, že zařadili do své nabídky e-booky. V situaci, kdy se uvažuje tom, zda tištěné

knihy mají budoucnost, je malý knižní trh nedostatečnou podporou státu ohrožen o to víc.

Přes všechny problémy, se kterými se knižní trh potýká, se knihy nepřestávají vydávat a překládat. Nejvíce se překládá z angličtiny, němčiny a francouzštiny. Naopak polština a

čeština zůstávají opomíjeny. Tato práce, zaměřená na průzkum překladů beletrie z polštiny a češtiny do francouzštiny a češtiny/polštiny, přinesla poznatky o aktuálním stavu překladatelských a edičních aktivit mezi těmito jazyky.⁹⁴ Ukázala, jaká literatura se do a z daných jazyků překládá, a odhalila některé charakteristické rysy literárního transferu. Ukázalo se například, že polská literatura je populárnější v Česku než ve Francii. Zatímco na malém českém knižním trhu se po roce 2000 objevilo kolem dvou set titulů, na velkém trhu francouzském jich bylo asi sto padesát, což je velmi malý podíl. Zájem o polskou literaturu je v Česku a Francii rozdílný i žánrově. V češtině dominuje polská fantasy a současní autoři, doplňují je reedice klasiků polské literatury (např. Sienkiewiczovy knihy vycházejí stále znovu). Ve Francii je knižní trh zaměřen více na starší generaci spisovatelů a právě Sienkiewicz je jedním z nejvíce překládaných autorů. Překvapivé je také množství vydaných titulů umělecké reportáže, která se ve Francii těší veliké popularitě.

Česká literatura ve Francii není příliš vydávaná. Je těžké najít autora, který by vynikal nad ostatními. Po roce 2000 vyšlo ve Francii asi padesát českých titulů, což je ještě méně než polských a zdá se, že česká literatura je stále opomíjena. Překladu dočkala *Babička* od Němcové, dále zde najdeme tituly od Čapka, Fukse, Klímy aj. Do polštiny se z češtiny přeložilo asi třikrát více knih. Stálicemi na polském trhu jsou Hrabal, Hašek a Topol, nově se mezi nejoblíbenější spisovatele řadí i autor fantasy Žamboch.

Oblibu českých a polských děl žánru fantasy v sousední zemi můžeme pokládat skutečně za charakteristický fenomén, stejně jako oblibu polské umělecké reportáže ve Francii i Česku. Těmto fenoménům je proto věnována další kapitola. Nejprve jsme představili žánr fantasy a popsali vývoj a současnou situaci ve světě i v České republice, kde je mimořádný zájem o díla polských autorů. Nejprekládanější je stále Sapkowski, vzestupnou tendenci však má i zájem o nové polské spisovatele fantastiky. Dalším fenoménem je polská umělecká reportáž, která si vydobyla slávu doma i v zahraničí.

⁹⁴ Veškeré seznamy, které byly v rámci výzkumu provedeny, jsou dostupné na příloženém CD.

Ačkoliv je v Česku velice populární, ještě víc je překládána do francouzštiny. V Česku se držíme hlavně reportáží klasika žánru Szczygiela.

V závěru práce jsme zmínili nejpoblárnější české spisovatele, kteří se i v Polsku těší velké oblíbě (nejvíce překládání jsou Hrabal, Topol, Viewegh), a připomněli jsme literární klasiky – Sienkiewiczze a Haška, jejichž místo ve světové literatuře je trvalé.

Práce potvrdila předpoklad, že polská a česká literatura se do světových jazyků překládá jen málo a na velké trhy proniká obtížně. O to větší význam má bohatá literární výměna mezi oběma kulturně i geograficky blízkými zeměmi.

SEZNAM PŘÍLOH

Všechny seznamy a tabulky je možné najít v elektronické podobě na přiloženém CD.

Příloha č. 1 – Polská literatura v ČR

Příloha č. 2 – Polská literatura ve Francii

Příloha č. 3 – Česká literatura v Polsku

Příloha č. 4 – Česká literatura ve Francii

Příloha č. 5 – Shrnutí v tabulkách (polská literatura v ČR)

Příloha č. 6 – Shrnutí v tabulkách (polská literatura ve Francii)

Příloha č. 7 – Shrnutí v tabulkách (česká literatura v Polsku)

Příloha č. 8 – Shrnutí v tabulkách (česká literatura ve Francii)

BIBLIOGRAFIE

1. ADAMOVIČ, I., *Slovník české literární fantastiky a science fiction*, Praha 1995
2. HELDOVÁ, J., *V říši obrazotvornosti : děti a fantastická literatura*, Praha 1985
3. COUBALOVÁ, A., *Žár fantasy v české literatuře pro děti a mládež*, Brno 2012
4. CZAPLIŃSKI, P., *Powrót centrali: Literatura w nowej rzeczywistości*, Kraków 2007
5. *Dwudziestolecie wolnego rynku książki w Polsce (1989-2009)*, red. Piotr DOBROŁĘCKI, Warszawa 2010
6. DVOŘÁK, M., *Žánrové varianty fantasy v současné české literatuře*, Brno 2014
7. FRÝDECKÁ, L., *Fenomen wspólnego polskiego reportazu literackiego*, Olomouc 2012
8. GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2000*, Warszawa 2000
9. GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2001*, Warszawa 2001
10. GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2002*, Warszawa 2002
11. HLOUŠKOVÁ, Z., *Žánr fantasy v české literatuře po roce 1990*, Praha 2007
12. JENIŠTA, J., *Mladá polská próza ve střeoevropském kontextu*, Olomouc 2013
13. KALUTA, I. – ZAKOPALOVÁ, L., *Polská škola reportáže*, Praha 2012
14. LEDERBUCHOVÁ, L., *Průvodce literárním dílem Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*, Praha 2002
15. MOCNÁ, D., PETERKA, J., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha 2004
16. MÜLLEROVÁ, L., *Knižní marketing*, Olomouc 2014
17. PISTORIUS, V., *Jak se dělá kniha*, Praha – Litomyšl 2003
18. SADOWSKA, J., *Książki i czasopisma w Polsce w świetle liczb (1990-2010)*, Białystok 2013
19. SAPKOWSKI, A., Subžánry subžánrů. *Ikarie*. 2001, roč. 12, č. 12
20. *Slovník českých spisovatelů*, Libri, Praha 2005
21. ŠMEJKALOVÁ, J., *Kniha*, Brno 2000

22. VAŠKOVÁ, E., *Kapitoly z české fantasy*, Brno 2007
23. ŽŮRKOVÁ, I., *Sága o zaklínači Andrzej Sapkowského a její český překlad*, Olomouc 2011

Internetové zdroje:

1. BLAŽEK, L., *Základní fakta o knižní produkci ČR v roce 2007*, SČKN, <http://www.sckn.cz/index.php?p=fakta2007>, cit. 25.3.2014.
2. PhDr. CÍSAŘ, J., *Svaz českých knihkupců a nakladatelů*, http://www.sckn.cz/index.php?p=ckt_historie, cit. 10. 3. 2014.
3. GOŁĘBIEWSKI, Ł., *Rynek książki w Polsce 2002*, http://rynek-ksiazki.pl/archiwum/y2001m8/orpan-w-likwidacji_1748.html, cit. 10. 3. 2014.
4. KOŽUŠNÍK, M., *Playboy*, 2008, <http://www.viewegh.cz/autor.php>, cit. 4. 4. 2015.
5. MENDER, V., *Lidský profil Jaroslava Haška*, 1946, <http://www.svejkmuseum.cz/menger.htm#menger>, cit. 10.4.2015.
6. MICHÁLEK, J., *Andrzej Pilipiuk: Jed*, <http://www.fantasyplanet.cz/clanek/andrzej-pilipiuk-jed>, cit. 4. 4. 2015.
7. NOHOVEC, J., *Komiksová Wetemaa Adama Andrese bere dech*, Adam Andres, Petr Kopl: *Wetemaa I. (komiks)*, <http://www.fantasya.cz/clanek/komiksova-wetemaa-adama-andrese-bere-dech>, cit. 3.4.2015.
8. POSPÍŠILOVÁ, Z., *Hrabalovo „pábení“ učarovalo celému světu*, <http://brnensky.denik.cz/serialy/hrabalovo-pabeni-ucarovalo-celemu-svetu20100809.html>, cit. 10. 4. 2015.
9. SAPKOWSKI, A., *V šedých horách zlato není aneb hrstka úvah o literatuře fantasy*, http://www.sapkowski.cz/v_sedych_horach_zlato_neni.asp, cit. 2. 2. 2015.
10. *90 lat temu zmarł Jarosław Haszke - autor "Przygód dobrego wojaka Szwejka"*, <http://dzieje.pl/rozmaitosci/90-lat-temu-zmarl-jaroslaw-haszek-autor-przygod-dobrego-wojaka-szwejka>, cit. 10.4.2015.

11. *Hašek je na roztrhání, má vlastní pomník z osmi kusů*,
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/224333-hasek-je-na-roztrhani-ma-vlastni-pomnik-z-osmi-kusu/>, cit. 10.4.2015.
12. *Miroslav Žamboch: Percepcja (recenzja)*,
<http://www.kawerna.pl/recenzje/ksiazka/item/6574-miroslav-zamboch-percepcja-recenzja.html>, cit. 4. 4. 2015
13. *Nowa szkoła im. Ryszarda Kapuścińskiego w Burkina Faso*,
<http://kapuscinski.info/nowa-szkola-im-ryszarda-kapuscinskiego-w-burkina-faso.html>, cit 12. 4. 2015.
14. *Oficjalna strona Andrzeja Pilipiuka, O Andrzeju Pilipiuku*,
http://valkiria.net/index.php?area=20&p=static&page=pilipiuk_o_autorze, cit. 3. 4.2015.
15. *Reportaż musi być o něčem víc*,
<http://www.mariuszszczygiel.com.pl/388,pro-%C4%8Cechy/report%C3%A1%C5%BE-mus%C3%AD-b%C3%BDt-o-n%C4%9B%C4%8Dem-v%C3%ADc>, cit. 12.4.2015.
16. *Ryszard Kapuściński – cesarz reportażu*,
<http://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1066271,Ryszard-Kapuscinski-%E2%80%93-cesarz-reportazu>, cit. 12.4.2015.
17. *Životopis A. Sapkowského na stránkách portálu Legie*,
<http://www.legie.info/autor/15-andrzej-sapkowski>, cit. 3. 4. 2015.
18. *Životopis Ryszarda Kapuścińskiego na serveru Wikipedia*,
http://pl.wikipedia.org/wiki/Ryszard_Kapu%C5%9Bci%C5%84ski, cit 12.4.2015.

SUMMARY

Book Infrastructure in France, Poland and Czech Republic after 2000

Keywords: book infrastructure, book market in Poland, book market in Czech Republic, translation of fiction, phenomenon of fantasy, phenomenon of Polish reportage

This diploma thesis describes book infrastructure in general and specifically in Poland and Czech Republic, and it points out their development differences and similarities. The following part focuses on translation of Czech and Polish (fiction) literature and its exchanges in terms of book market, as well as translations from Polish to French and Czech, and from Czech to Polish and French. Through the study of actual numbers and lists of writers and titles are drawn general conclusions pointing out the most popular genres. In the end a special attention is paid to the most significant phenomena in translated literature (fantasy, Polish reportage).

STRESZCZENIE

Rynek wydawniczy we Francji, Polsce i Czechach po 2000 roku

Słowa-klucze: rynek książki w Polsce, rynek książki w Czechach, tłumaczenie literatury pięknej, fenomen fantasy, fenomen polski reportaż

Praca magisterska skupia się na sytuacji rynku wydawniczego w ogóle, jak również konkretnie w Polsce i w Czechach, pokazuje ich ewolucję, różnice oraz spójności. Następnie zajmuje się głównie literaturą w przekładzie (beletrystyką), opisuje wymianę literacką pomiędzy tymi rynkami i dotyczy tłumaczenia z polskiego na francuski i czeski oraz z czeskiego na polski i francuski. Z konkretnych danych oraz spisów autorów i tytułów dochodzi do wniosków dotyczących najbardziej popularnych gatunków. Pracę zamyka rozdział o najbardziej znaczących fenomenach (fantasy, polski reportaż).

ANOTACE

Autor: Iva Žůrková

Fakulta: Filozofická

Katedra: Slavistiky (sekce polonistiky)

Název diplomové práce: Knižní infrastruktura ve Francii, Polsku a České republice po roce 2000

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

Počet znaků: 127 231

Počet příloh: 8

Počet titulů použité literatury: 41

Klíčová slova: knižní infrastruktura, knižní trh v Polsku, Knižní trh v České republice, překlad beletrie, fenomén fantasy, polská reportáž

Tato magisterská práce popisuje knižní infrastrukturu obecně i konkrétně v Polsku a České republice a ukazuje jejich vývoj a rozdílné i shodné rysy. Dále se soustřeďuje na překladovou literaturu (beletristickou), sleduje literární výměnu mezi těmito trhy a překlady z polštiny do francouzštiny a češtiny a z češtiny do polštiny a francouzštiny. Z konkrétních čísel a soupisů spisovatelů i titulů vyvozuje obecné závěry ohledně nejpoblárnějších žánrů. Nejvýraznějším fenoménům v překládané literatuře (fantasy, polská reportáž) je věnována poslední část.